

Diskriminering i strävan efter objektivitet

– en kvalitativ studie av domstolars upprätthållande av postkoloniala strukturer

Av Jacob Jansson och
Tobias Carlsson Pohlman

LUNDS UNIVERSITET
Rättssociologiska institutionen

Kandidatuppsats (RÄSK02)

Handledare: Eva Schömer

Examinator: Reza Banakar

Abstrakt

Vad diskriminering är står att finna i diskrimineringslagen (2008:567) och innebär i generella termer att en person har missgynnats på grund utav könstillhörighet, sin etnicitet, sin religion, funktionshinder samt sexuell läggning. Diskrimineringen utgörs av att denna person förfördelas gentemot en annan person i en jämförbar situation. Så långt är diskrimineringsgrunderna tämligen klara, men vi ställde oss frågan vad den rättsliga argumentationen egentligen säger. För att skärskåda rättens argumentation har vi i detta arbete valt att använda oss utav en kvalitativ diskursanalys av sex stycken domar i diskrimineringsmål där samtliga som väckt talan inte har fått rätt i domstol. Studien kom att visa att domstolarna i målen präglades av ett traditionellt och förenklande arbetssätt där gamla kulturella skillnader och värderingar speglade domsluten, något som vi menar blir på bekostnad av ”den andra” kulturen, och därmed exkluderas ”avvikande personer” från majoritetsnormen. Detta väckte frågan om rättens syn på en *jämförbar situation* och allas likhet inför lagen vilket studiens resultat kommit att ifrågasätta.

Nyckelord: Kategorisering, kulturalisering, diskriminering, diskriminering i domstol, vithet, majoritetsnorm, exkludering.

Innehållsförteckning

Abstrakt.....	1
1.0 Inledning.....	4
1.1 Tidigare forskning – Syfte – problemformulering – frågeställning	5
1.2 Avgränsning	7
1.3 Disposition	7
2.0 Metod.....	8
2.1 Diskursanalys och dess mening	8
2.2 Urval och tillvägagångssätt.....	9
2.3 Etiska överväganden och metodologiska problem	10
2.3.1 Metodologiska problem	10
2.3.2 Validitet och reliabilitet.....	11
2.4 Centrala begrepp.....	12
2.4.1 Eftersatta definitioner av diskriminering	12
2.4.3 Ras	13
2.4.4 Etnicitet.....	14
2.4.5 Svensk	14
3.0 Juridiska utgångspunkter.....	16
3.1 Diskrimineringslagens uppkomst och utformning	16
3.2 Internationella och nationella regelverk	17
4.0 Kritik mot svensk andrafiering och särartspolitik.....	19
5.0 Teori.....	21
5.1 Max Weber.....	21
5.2 Postkolonial teori	23
5.3 Martha Minow och Charles Taylor - Inkludering och exkludering samt "olikhetens dilemma".....	24
6.0 Sammanfattning av empiriskt underlag.....	29
6.1 Kvinnor med annan religiös bakgrund än kristen	29
6.1.1 Att bli främlingen.....	29
6.1.2 Folk från världens alla hörn – en kulturalisering	29
6.2 Kvinnor och barn med romsk bakgrund	30
6.2.1 Att shoppa i folkdräkt – en multipel diskriminering	30
6.2.2 "Zigenarjäväl" – att normalisera rasifiering	30
6.3 Andrafierade kvinnor från öst.....	31
6.3.1 Förhoppningar om arbete – en andrafiering	31

6.3.2 Att bli prostituerad – en kulturalisering	32
7.0 En diskursiv analys av domskäl.....	33
7.1 Kvinnor med annan religiös tro än kristen.....	33
7.1.1 Att bli främlingen.....	33
7.1.2 Folk från världens alla hörn – en kulturalisering	36
7.2 Kvinnor och barn med romsk bakgrund	38
7.2.1 Att shoppa i folkdräkt – en multipel diskriminering	38
7.2.2 "Zigenarjäväl" – att normalisera rasifiering	40
7.3 Andrafierade kvinnor från öst.....	43
7.3.1 Förhoppningar om arbete – en andrafiering	43
7.3.2 Att bli prostituerad – en kulturalisering	45
8.0 Sammanfattade slutsatser och möjliga åtgärder	50
9.0 Framtida forskning.....	52
Litteraturförteckning.....	53

1.0 Inledning

Vägen mot val av uppsatsämne för detta sista arbete på kandidatnivå vid kriminologiprogrammet har för oss varit – minst sagt – brokig. Innan vi beslutade oss för att fokusera främst på diskriminering av kvinnor med annan etnicitet än svensk hade vi rört oss mellan en uppsjö ämnen av olika karaktär. Intresset för ämnen som lämnats delvis utforskade väcktes dock redan under våren 2013, då en tidigare student vid nämnda program lade fram sitt examensarbete vilket behandlade kvinnors våld mot män i nära relation (Leijonhielm, 2013). Det fanns från vår sida ett intresse att utforska detta närmare med ett rättssociologiskt fokus men i slutändan var det ändå inte något vi kunde förlika oss med.

När vi tidigare under denna termin fick möjligheten att använda oss utav postkolonial teori för att analysera ett fall där en domare avvisat tre stycken kvinnor iförda niqab¹ väcktes tankarna om ett examensarbete med fokus på kvinnor som förutom sin könstillhörighet blir diskriminerade på grunder såsom etnicitet. För den uppmärksamme läsaren visar sig här ett mönster. Intresset för individer och/eller grupper som aldrig eller sällan uppmärksammas har följt oss och mot bakgrund av tidigare nämnda fall föll sig valet av ämne slutligen naturligt. Med tidigare terminers litteratur i våra bakhuvuden återkom vi till en statlig utredning om diskriminering i domstolar och därmed beslutade vi oss definitivt. När vi ögnat igenom förorden som slog fast att institutionaliserad och strukturerad diskriminering inte är erkänd i Sverige, att området är eftersatt i forskningen samt att den forskning som tidigare presenterats är inriktade på förekomsten – snarare än mekanismerna bakom – diskrimineringen (SOU 2006:30 s. 3-4) visades en kunskapslucka inom vilken vi alltså ämnar positionera oss för att söka förklaringar till varför denna diskriminering förekommer.

I uppsatsen ämnar vi utgå ifrån begrepp som *vithet*, *rasifiering*, *ras*, *andrafiering*, *kulturalisering* och *kategorisering* för att söka synliggöra ovan nämnda problematik. Hur vi definierar dessa begrepp kommer att framgå i följande avsnitt. Vi kommer vidare att

¹ Niqab är ett religiöst plagg vilket täcker ansiktet på bäraren och endast tillåter ögonen att synas. Detta till skillnad från burqan vilken täcker hela kroppen, exklusive ögonen, och hijaben som närmast är att beskriva som en sjal. (Nationalencyklopedin, 2014)

presentera sex stycken fall från olika rättsinstanser inom det svenska rättssystemet och med hjälp utav diskursanalys kommer vi att analysera dessa. Slutligen vill vi framföra att vår förhoppning är att denna uppsats så långt den tillåter fyller den nämnda kunskapsluckan och att den bidrar till att bredda det berörda fältet och hjälper det att nå en ökad intersubjektivitet.

1.1 Tidigare forskning – Syfte – problemformulering – frågeställning

Mot bakgrund av det som framkommit av inledningen och Sarnecki (SOU 2006:30) kan vi slå fast att den tidigare forskningen inom området är bristfällig. I den tidigare nämnda statliga utredningen nämns Christian Diesens antalogi *Likhet inför lagen* (2005) som en betydande del i nuvarande forskning. Vidare hänvisas till Leonor Camauër och Stig Arne Nohrstedt (SOU 2006:21) som slår fast att medias framställning av invandrare som mer brottsbenägna påverkar polisens sätt att arbeta mot dessa individer samt att domstolarna blir mer benägna att döma mot dessa. Moa Bladini (2013) behandlar i sin avhandling *I objektivitetens sken* rättsväsendets objektivitet och rättstillämpningens legitimitet. En av teserna som hon driver är att rättsväsendets legitimitet undermineras när den av allmänheten uppfattas som orättvis och felaktig. Resultatmässigt når hon slutsatsen att rättsväsendet är starkt präglad av en positivistisk syn på objektiviteten vilket leder till en normalisering av de normer och synsätt som besitts av dömande personer, något som i slutändan leder till en skenbar objektivitet. I övrigt är fältet relativt outforskat varför vi menar att vi fyller en funktion inom detta område med den kommande analysen utifrån postkolonialt feministiskt perspektiv och i enlighet med frågeställningarna. Denna studie ger oss ett synliggörande av eventuella kategoriseringar som härstammar från ett kulturellt avståndstagande med koloniala anor, och är således viktig för att lyfta rättens skenbarhet till en samhällsdebatt och därmed till en större arena. Detta i sin tur hoppas vi kan ge ett större fokus på området vilket kan belysa den rättssociologiska problematik som kan uppstå mellan rätt och samhälle.

Syftet med denna uppsats är att belysa och undersöka möjliga institutionella grundproblem gällande diskriminering av etnicitet och könstillhörighet med hjälp utav tidigare nämnda och kommande nyckelbegrepp. Till detta kommer den naturliga diskussionen och problematiseringen av kategorisering av personer efter samma begrepp. Den institution vi

ämnan undersöka är domstolen och argumentationen vilken domsluten vilar på. Syftet är vidare att söka efter fenomen eller sammanhang i tidigare nämnda institutioner för att kunna förklara varför en vardaglig diskriminering uppkommer. Med detta har vi därmed positionerat oss in i den kunskapslucka som påtalas av Sarnecki (SOU 2006:30) där bristen på förklaringar till diskriminering är skriande stor.

Med anledning av fallet med de niqabbärande kvinnorna väcktes vårt intresse för att undersöka detta fenomen. Var detta en enskild och isolerad händelse, eller visade det fasaden på en struktur som möjligen har institutionaliserats och som reproducerar oönskade normer som befäster människor i kategorier. Det är vanligtvis inga större svårigheter att fastställa en individs könstillhörighet, ålder eller etnicitet. Detta blir i uppsatsen väsentligt för att kunna utröna om dessa ”nödvändiga” kategoriseringar undangömmar diskriminerande inslag, alternativt om de till och med utgör ett underlag för att döma diskriminerande.

Martha Minow som är en av de teoretiker vi kommer att avhandla senare i arbetet, menar nämligen att främst samhällsliga institutioner har en förmåga att reproducera normer gällande kategorisering av individer och grupper. Genom att ”göra skillnad” på folk i rättsliga avgöranden, eller likväl sända signaler om olika kulturers rätt och fel prejudiceras ignoransen av de maktlösa minoriteter som inte sällan blir åsidosatta vid rättsliga processer (Minow, 1990:111). Detta blir mot bakgrund av det ovanstående en ingångsvinkel att undersöka närmare, för att kunna urskönja traditionella förhållningssätt i domstolens arbete, samt för att kunna ställa dess objektivitet mot väggen.

Mot bakgrund av inledningen och det därefter följande stycket fann vi det intressant att ställa oss följande frågor:

- Hur förhåller sig domstolarnas argumentation och domskäl till etiska grundsatser, och principen om likhet inför lagen?
- Vilka normerande signaler sänder samma argumentation till samhället och hur kan de förstås?

1.2 Avgränsning

I de mål vilka vi använt har vi avgränsat studiens fokus till att analysera kommunikationen och vad som leder fram till domsluten, nämligen domskälen och argumentationen för att finna djupare rötter till bakomliggande möjliga diskrimineringsgrunder. Arbetet har avgränsats till allmänna domstolar i form av tingsrätter, hovrätter och specialdomstolar i form av arbetsdomstolen. Någon geografisk avgränsning bland domstolarna har inte gjorts vilket har sin grund i det selektiva urvalet av domarna.

1.3 Disposition

I föregående kapitel har vi redogjort för valet av ämne samt uppsatsens syfte, frågeställning och tidigare forskning. I kapitel två redogörs för metodvalet där en förklaring kring metoden ges. Vidare avhandlas där metodologiska problem, tillvägagångssätt samt urvalet av målen. Därefter följer kapitel tre där en juridisk översikt ges, dels av den svenska diskrimineringslagen, och dels av de internationella lagar som Sverige är förpliktade att förhålla sig till. Därefter följer kapitel fyra vilket syftar till att presentera det nuvarande politiska förhållningssättet och kritik mot detsamma. I kapitel fem presenteras de teoretiska utgångspunkterna för uppsatsen vilket följs av kapitel sex som ger en sammanfattning av uppsatsens empiriska underlag. Kapitlen sju och åtta behandlar enskilda analyser av samtliga mål samt sammanfattande konklusioner och slutsatser. I kapitel nio ges slutligen förslag på framtida forskning.

2.0 Metod

I kommande avsnitt avhandlas den valda metodologin med en redogörelse och motivering för valt tillvägagångssätt för datainsamlingen. Vidare kommer vi att diskutera metodologiska problem samt de etiska överväganden som gjordes inför studien tillsammans med de som under arbetets gång uppmanade sig.

2.1 Diskursanalys och dess mening

Redan vid inledningen av denna termin påbörjades diskussionen oss emellan om vilken typ av metod vi ville använda oss utav. Det är förvisso så att metoden till stor del avgörs av vad forskaren planerar att undersöka och vilka frågor som denna ställer sig men – som tidigare antytt – var uppsatsens inriktning redan på ett tidigt skede bestämd även om själva ämnet ännu inte var fastslaget.

Av syftet till uppsatsen framgår det att vi är intresserade av att söka efter hur människor kategoriseras efter olika yttre egenskaper samt att söka efter fenomen och sammanhang i rättsliga institutioner. Det framkom tidigt att studier om diskriminering i rättsväsendet i relativt stor utsträckning redan gjorts (se t.ex. SOU 2006:30) men att förklaringar till *varför* diskriminering förekommer i stor mån saknades. Den förra får anses falla inom den kvantitativa delen medan den senare – utforskade – delen landar i den kvalitativa. Detta är den första delen som motiverar valet av kvalitativ metod.

Det andra valet vi stod inför var vilken typ av kvalitativ metod vi avsåg använda oss av. Valet och motiveringen av diskursanalys kan egentligen sammanfattas med sociologen Michel Foucaults definition av en diskurs. Han menade att en diskurs är språkligt uppsatta kategorier vilka förhåller sig till ett objekt och som i slutändan påverkar hur vi förstår, eller uppfattar detta. Förutom detta hjälper diskursen oss att konstituera det och därmed utföra vår huvudsakliga syn på objektet, vilket sedan enligt makten från konstituerande blir det synsätt som kommer att användas (Bryman, 2011:474). Språket är konstruktivt vilket innebär att språket hjälper oss att kategorisera och definiera olika saker för att vi lättare skall kunna förstå vår ”verklighet” (Bryman, 2011:475).

Ytterligare skäl till varför vi valde den kvalitativa diskursanalysen var att tolkning, oavsett vad, är ofrånkomlig som en produkt av att det inte går att separera kunskap från ”kunskaparen” (Alvesson & Sköldberg, 1994:7). Alvesson och Sköldberg (1994:279) stärker vidare detta argument när de skriver att människan har en begränsad förmåga att beskriva sina inre och yttre förhållanden. Vad som sägs i en intervju eller bara i allmänhet behöver således inte ha ett samband med hur det ”verkliga” förhållandet ser ut. Det är till och med så att vid en ideal intervjusituation utan påverkningar från det yttre, såsom intervjuareffekt och missförstånd parterna emellan, att man kan få en felaktig bild av ”verkligheten”. Detta eftersom alla historier kräver en kontext. (Alvesson & Sköldberg, 1994:279.) Ur uppsatsens perspektiv skulle det drabba slutresultatet eftersom en domare – sannolikt – aldrig skulle säga att denne dömer enligt rasistiska måttstockar, utan att denne dömer i enlighet med objektivitetsidealen och praxis vilka i sin hegemoniska kontext inte är rasistiska.

Diskurser kan förstås utifrån ett maktperspektiv inom vilket människor kommer att kontrolleras genom procedurer vilka kallas utestängningsmekanismer. Vidare beskrivs hur dessa skapas i relationer mellan människor och att de skapar begränsningar för vissa och möjligheter för andra. (Bergström & Boréus, 2012:361.) I *Vansinnets historia* (1983) diskuterar Foucault förhållandet mellan vetandet och makten och han menade att det förelåg en stor diskrepans mellan dessa två, där makten vida översteg vetandet. Kontexten inom vilken Foucault fann sina svar kom ifrån den, enligt honom, godtyckliga inspärningen av de vansinniga och övriga som inte passade in i samhällsnormen (1983:59). Överheten hade således makten att fastslå diskursen som konstituerade att avvikare skall stigmatiseras och vetenskapen om hur man, på ett bättre sätt, kunde hantera uppkomna problem fick stå åt sidan.

2.2 Urval och tillvägagångssätt

Utifrån detta ovan nåddes vi av insikten att en text aldrig enbart har ett innehåll, utan att det bakom den faktiska texten finns en djupare betydelse. Med detta i beaktande valde vi ut sex domar där människor ansett sig ha blivit diskriminerade men inte fått rätt i domstol. Dessa valdes ut med fokus på tre stycken huvudgrupper; romska kvinnor och barn, kvinnor med

annan religiös tillhörighet än kristen samt kvinnor med annan etnisk eller kulturell tillhörighet än svensk. Valet att inrikta oss främst på kvinnor motiveras genom syftet att undersöka fall där personer har blivit multipelt diskriminerade (se centrala begrepp nedan) samt från det ovan nämnda fall vilket fick oss att upptäcka problematiken.

Efter att målen valts ut lästes de nogsamt igenom flertalet gånger och nyckelargument för domstolarnas bedömning ströks under och kategoriserades i ett fristående dokument som sedan låg till grund för analysen.

2.3 Etiska överväganden och metodologiska problem

2.3.1 Metodologiska problem

Några faktiska problem gällande metoden har under uppsatsens gång inte dykt upp. Initialt diskuterades svårigheter i att finna mål inom de kategorier som vi har valt. Detta undanröjdes dock genom Diskrimineringsombudsmannens (DO) hemsidas sökfunktion med möjlighet att välja målens tvist. Ett av fallen som vi tänkt analysera visade sig vara av en annan diskriminerande karaktär än den vi ville förhålla oss till i denna studie. Det berörde en högstadieelev som blev nekad praktikplats på en frisörsalong mot bakgrund av, enligt DO:s utsaga, att hon bar huvudduk. Väl i domstolen kom argumentationen att handla om huruvida den tilltalade hade rätt att företräda salongen, och således inte mycket att analysera ur ett diskursanalytiskt perspektiv då skäl för diskriminering helt utelämnades (A 68/10). Vi ersatte denna dom mot en annan som kom att beröra studiens syfte i större omfattning.

Gällande eventuella etiska överväganden diskuterade vi sinsemellan om lämpligheten att i uppsatsen publicera de domar vi valt med fullständiga målnummer. Vetenskapsrådet (2002) skriver att forskaren har ett ansvar gentemot de personer som denne forskar på, och argumentationen oss emellan handlade främst om att detta var människor vilka blivit utsatta för en diskriminering och sedan gått igenom en rättsprocess i vilken de inte blivit hörsammade. I slutändan är det dock så att vi arbetar med offentliga handlingar vilka är fria för vem som helst att läsa varför vi fattade beslutet att skriva ut och hänvisa till fullständiga målnummer. Detta är också en absolut nödvändighet för studiens reliabilitet. Det ska även tilläggas att vi författare är en del av de undersökta diskurserna då vi analyserar utifrån våra

föreställningar, vilket tvunget har beaktats vid våra analyser och närmast är ett krav för ökad intersubjektivitet (Bladini 2013:43). Vi är med andra ord präglade av den rättssociologiska läran och de ”sanningar” som kommer med det kunskapsfältet.

2.3.2 Validitet och reliabilitet

Diskursanalysen som sådan är en förhållandevis ny inriktning, och sågs så sent som fram till millennieskiftet som något kontroversiell (Bergström & Boréus, 2012:353). Med detta i beaktande är en diskussion om reliabilitet, validitet och intersubjektivitet på sin plats. Eftersom diskursanalysen, som tidigare påpekat, är ett förhållandevis nytt verktyg inom vetenskapen argumenterar Bergström och Boréus (2012:405) för att mer utvecklade analysmetoder ger bättre förutsättningar för intersubjektivitet. Då diskursanalysens själva fundament är tolkning och eftersom den är konstruktivistisk är det av yttersta vikt att tolkningarna motiveras noggrant under analysarbetet (Bergström & Boréus, 2012:406). Reliabilitets- och intersubjektivitetsproblemet kan alltså avhjälpas med en god och tydlig genomgång av hur och varför tolkningarna gjorts.

Validitetsfrågan diskuteras i förhållande till det perspektiv vi valt. Då vi utgår från Foucault-perspektivet, vilket förklarats tidigare, har vi att förhålla oss till svårigheten gällande förutsägbarhet eftersom studiens design har en nära anknytning till perspektivet. Fördelen kan härledas till att studien är metodologiskt sammanhållen. (Bergström & Boreus, 2012:406)

När man diskuterar validitetsproblem gällande diskursanalys behövs även problemet med källhantering lyftas. Bergström och Boréus diskuterar vikten av forskarens transparens i övervägandet av vilka dokument som skall granskas och varför de skall granskas (2012:407). När vi talar om institutionalisering och normalisering av normer och beteenden räcker det således inte att enbart granska propositioner och utskottsförslag eftersom dessa inte har förmågan att konstituera rätt och fel (Bergström & Boréus, 2012:407). Vid en Foucault-inriktad diskursanalys är det alltså viktigt för studiens validitet att även den skrivna lagtexten granskas. Detta problem har vi i uppsatsen avhjälpit genom att granska båda handlingarna för att få en djup förståelse för både skälen bakom lagen och vad denna egentligen säger.

2.4 Centrala begrepp

Uppsatsen kommer att behandla ett antal begrepp vilka nu kommer att redogöras för. Dessa begrepp utgör, tillsammans med de teoretiska utgångspunkterna, verktygen som dels bygger analysen och dels den förståelse vilken behövs för att skärskåda problematiken med diskriminering i ett postkolonialt ljus. Begreppen är mot bakgrund av syftet uppdelade i två olika kategorier. Nedan följer de ”nya” begrepp vilka är eftersatta inom forskningsområdet och de som sedan följer är av den mer traditionella definitionen hämtade från Nationalencyklopedin. Syftet med uppdelningen är att belysa bristen i traditionella definitioner då de, enligt oss, tenderar att missa diskrimineringsgrunder som definieras i de nya begreppen.

2.4.1 Eftersatta definitioner av diskriminering

Det första begreppet, *multipl diskriminering*, innebär att en individ har – eller bär – flera egenskaper som i betraktarens öga är att anse som avvikande. I fallen vilka analyseras i uppsatsen betyder detta att en person av kvinnligt kön först blir diskriminerad på grund utav detta, är hon sedan av romsk bakgrund eller bär traditionella religiösa kläder skapas ytterligare en diskrimineringsgrund. Har hon en annan – ur betraktarens ögon – avvikande kulturell bakgrund, såsom ostasiatisk skapas ännu en punkt. Begreppet används alltså för att på ett djupare, och mer mångsidigt, plan förstå skälen till varför diskriminering uppkommer. (Schömer, 2012:31)

Den postkoloniala feministiska teorin bygger på ett kritiskt förhållningssätt till rådande ordning, och särskilt till ojämlika maktförhållanden inom den ordningen, Detta förhållande benämns som *hegemoni* vilket rent etymologiskt stammar från grekiskans ledare eller överbefäl (Nationalencyklopedin, 2014). Inom samhällsvetenskapen är begreppet användbart både för att belysa en stats ledande politiska plats inom en grupp av andra stater, men också för att förklara en dominerande klass eller kulturs styre över en mer underlägsen motsvarighet. Den senare är av god användning för oss och härstammar från marxistisk teori i allmänhet och Antonio Gramsci i synnerhet (Beckman & Mörkenstam, 2009:117–118).

Som en konsekvens av den hierarkiska hegemoniska ordningen ges en möjlighet för individen att försätta en annan grupp eller kultur i jämförelse med din egen och då tilldela ”de andra” avvikande epitet, exempelvis att prostitution är ett problem med ostasiatisk prägel². Denna möjlighet skapas för den individ som tillhör majoritetskulturen och den eftersträvarsvärda normen. Detta benämns i uppsatsen som *andrafiering* och är ett begrepp ämnat att förklara något främmande, vanligen i samband med diskriminerande grunder såsom könstillhörighet, religion, ekonomisk status med flera (SOU 2006:30, s. 16).

Vidare ges förutsättningar för diskriminering genom *kulturalisering*, ett begrepp som beskriver den process inom vilken en person på förhand är ”annorlunda” baserat på kulturell tillhörighet. Detta baseras på de förutfattade meningar som finns hos den ”normala” personen som deltagare i huvudkulturen (SOU 2006:30, s. 16), något som visade sig genomsyra mycket av argumentationen i domarna.

Dessa begrepp är möjliga att sammanfatta som en *rädsla för det främmande*. Denna generaliserbara definition sträcker sig förbi den enskilda individen och ger det en mer allmän betydelse för det som är avvikande mot det ”normala”. Rädslan för det främmande stammar redan från att bilden av detta är laddad med negativa känslor, och denna avvikare betraktas som farlig och som källan till rädsla och terror. Dessa känslor grundas i normaliteten skapad av betraktarens nationella tillhörighet och begreppet är vår översättning av Sara Ahmeds (2011:11–20) term *stranger danger*.

2.4.3 Ras

Kulturgeografen Irene Molina menar att ”ras” bör ses som en produkt av en sociokulturell differentiering av individer där människors utseende, i termer av hudfärg, hårfärg, ögonfärg eller faktorer i övrigt, som ett utländskt klingande efternamn, språklig brytning eller annan trosuppfattning, får andra att exkludera och diskriminera samt kategorisera dem. Rasifiering som handling syftar till att kategorisera och föra associationer kring en rangordning mellan människor som ett naturligt inslag i såväl sociala relationer som inom rättsliga institutioner

² Exemplet är hämtat från den senare kommande analysen.

och andra maktstrukturer. Rasindelningar, diskrimineringar samt stigmatiseringar, utgör alla fenomen som kan förstås utifrån ett perspektiv av *aktion, process och skapande* (SOU 2005:41, s. 94-95).

Från nationalencyklopedin:

Med raser menas att det inom en art finns undergrupper som kan särskiljas med hjälp av utseendemässiga kännetecken. /../ Antaganden om samband mellan biologisk ras och skillnader i mentala egenskaper (intelligens, personlighet, beteende) /../ är vetenskapligt ogrundade (Nationalencyklopedin, 2014).

2.4.4 Etnicitet

Etnicitet är det begrepp som traditionellt används i Sverige, och etymologiskt härstammar det från grekiskans *ethnos, folk*, och var menat att separera vanligt folk från hedningar. Denna kategorisering av människor är fortfarande något som sker där indelningen primärt består i att ”vi” definierar oss i nationella termer medan ”de” definieras enligt etniska motsvarigheter. Begreppet syftar alltså till att definiera och kategorisera olika folkgrupper. (Nationalencyklopedin, 2014)

2.4.5 Svensk

Definitionen av svensk från nationalencyklopedin lyder:

Person från Sverige (Nationalencyklopedin, 2014).

Vidare beskrivs av Johan Kardell i SOU 2006:30 definitioner av begreppet ”svensk” och ”svenskheter”. Han säger bland annat att med svensk bakgrund menas personer som är födda i Sverige med två föräldrar som också dem är det. Kardell belyser också Statistiska centralbyråns (SCB) så kallade ”rekommenderade benämning”. En definition som istället menar att en svensk är den som är inrikes född som har en förälder född i Sverige, medan den andre kan vara utrikesfödd. I detta fall belyser Kardell i definitionen också att en person med

utländsk bakgrund är den som är född i utlandet och/eller har minst en förälder som också den är född utomlands (SOU 2006:30, s. 70-71)

3.0 Juridiska utgångspunkter

3.1 Diskrimineringslagens uppkomst och utformning

Sverige fick den första januari 2009 en sammanhållen lagstiftning gällande diskriminering. Lagen är menad att täcka in de flesta samhällsområden samt alla grunder för diskriminering och de tidigare separata lagarna är numera samlade under samma diskrimineringslag. Den kom alltså att ersätta flera civilrättsliga lagar såsom jämställdhetslagen (1991:433). Lagen (2008:567) definierar vilka de olika diskrimineringsgrunderna är och slår fast dessa som *etnisk tillhörighet, kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, funktionshinder, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning samt ålder* (DiskL.1 kap 4 §). Utifrån dessa förevarande nämnda grunder är syftet med lagen att motverka diskriminering och i största möjliga mån, tillsammans med andra tillvägagångssätt, främja lika rättigheter och möjligheter för varje enskild individ (DiskL, 1 kap 1 §). Nyheter i lagen var bland annat att samhällsområdena inom vilka lagen ämnas verka i har vidgats betydligt. Propositionen som föregick lagen säger att tidigare lagar hade en tydlig inriktning mot arbetslivet och utbildningsområdet och att den nya lagen är menad att täcka fler typer av områden. Dessa involverar bland andra hälso- och sjukvård, offentlig anställning samt socialförsäkringssystemet. (Prop. 2007/08:95, s. 2-3.)

Vad som förutom detta är viktigt att bära med sig är att det inom lagen också kategoriseras vad som avses med just diskriminering. Det görs bland annat en distinktion mellan *direkt* diskriminering och en *indirekt* sådan. Den förra ämnar träffa den som missgynnats genom att ha behandlats sämre än någon behandlats, skulle behandlats eller skulle ha behandlats i en jämförbar situation och sedan har rätten att pröva om detta har samband med diskrimineringsgrunderna ovan. Den indirekta diskrimineringen rör de individer som missgynnats *././ genom tillämpning av en bestämmelse, ett kriterium eller ett förfaringsätt som framstår som neutralt men som kan komma att särskilt missgynna personer ././* som berörs av grunderna för diskriminering. Händelser enligt ovan är att betrakta som diskriminering såvida det inte finns ett berättigat syfte med en överträdelse av gällande rätt. Utöver dessa finner vi tre ytterligare punkter vilka är *trakasserier*; uppträdande som kränker någons värdighet utifrån ovan grunder, *sexuella trakasserier*; ett uppträdande av sexuell natur

som kränker någons värdighet, samt *instruktioner att diskriminera*; order eller instruktioner att diskriminera någon utifrån diskrimineringsgrunderna. (DiskL, 1 kap 4 § pt. 1-5)

Den som har i uppgift att tillgodose allas lika rättigheter och möjligheter, samt att arbeta mot nämnda diskrimineringsgrunder är den så kallade diskrimineringsombudsmannen, DO. Denne instiftades 1 januari 2009 i samband med att lagen antogs, och man valde då att slå ihop tidigare ombudsmän³ mot diskriminering för att få en enhetlig statlig tillsyn av lagen (Diskrimineringsombudsmannen, 2014).

3.2 Internationella och nationella regelverk

Diskrimineringslagen är inte allena rådande ur vår nationella synpunkt, utan kompletteras av en internationell motsvarighet. I november 1950 undertecknades i Rom den Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna (EKMR). Två år senare hade också Sverige ratificerat Europarådets konvention och denna kom att bli ett viktigt fundament för varje individs rättigheter ur ett globalt perspektiv. Lagen kom inte att få något egentligt fäste innan Sverige beslöt att inkorporera den som lag (1994:1219). Denna trädde senare i kraft november 1998.

Konventionen tar fasta på en mängd olika fri- och rättigheter vilken människan anses skall få åtnjuta, men med anledning av inriktningen på uppsatsen har vi valt att enbart lyfte fram en av konventionens artiklar, artikel 14 om förbud mot diskriminering. Den slår fast att:

Åtnjutandet av de fri- och rättigheter som anges i denna konvention skall säkerställas utan någon åtskillnad såsom på grund av kön, ras, hudfärg, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationellt eller socialt ursprung,

³ De tidigare ombudsmännen; Jämställdhetsombudsmannen, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Handikappombudsmannen samt Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning.

tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet, börd eller ställning i övrigt
(1994:1219, artikel 14 st. 1)

Det skall tilläggas att denna konvention delvis får konstitutionell status i samband med införande av regeringsformens 2 kap. 19 § vilken fastslår att ingen lag eller annan föreskrift får meddelas i strid mot Europakonventionen. I juridisk rättskällelära hamnar då EKMR i en position där den står över svenska lagar och att den även åtnjuter skydd enligt Regeringsformens 2 kap. 19 §.

4.0 Kritik mot svensk andrafiering och särartspolitik

Masoud Kamali, professor i socialt arbete, behandlar i SOU 2006:73 det svenska misslyckandet med integrering av invandrare samt kartlägger och identifierar institutionell diskriminering i vad som tycks rotat sig i kulturella skillnader gällande religiös och etnisk tillhörighet (SOU 2006:73, s. 3). Kamali beskriver hur Sverige sedan 1970-talets invandring fortfarande har fokus på invandraren och att vi har försatt den gruppen i en jämförande kontext mot ”svenskar” och ”svenskheten”. Han pekar särskilt på gruppen ”svenskar” som en grupp vilken har en avsaknad av ansvarstagande vad gäller integrationen. En etablerad och rådande föreställning är att personer med utländsk bakgrund lever i en så pass annorlunda och oliktankande kultur att de blir svåra att integrera. Som ett resultat av detta förbiser man de mänskliga egenskaperna till förmån för synliggörandet av den stora differensen i de olika kulturella systemen. (SOU 2006:73, s. 19.) Detta leder till en andrafiering av grupper som tillskrivs ett ansvar – eller skyldighet – att integrera sig till de rådande svenska normer där den sociala sammanhållningen skapar en politik som syftar till att få ”de” att bli som ”oss” (SOU 2006:73, s. 3-4). Staten har simplificerat integrationspolitiken till att gälla invandrarnas lyckade eller misslyckade försök att skapa en gemenskap snarare än att lyfta frågor som syftar till att åtgärda strukturell diskriminering. Kulturbegreppet har på både på nationell och kommunal nivå blivit synonym med att grupper antas komma från andra kulturer som är diametralt skiljaktiga från den som majoriteten lever i. Begreppet genomsyras således av en alltmer nationaliserande och etnifierande tråd som syftar till att markera gränsen för ”vi” som norm och ”de” som avvikande och annorlunda. (SOU 2006:73, s. 12-13)

I kommande avsnitt behandlas andrafieringen av Nyamko Sabuni som när hon presenterades som minister, tilldelades epitetet ”svart” för att kategorisera ett särdrag. Flera exempel från politiken står att finna som även om de är ”positivt” menade syftar till att särskilja ”oss” från ”dem”, bland andra Mona Sahlin som i turkiska ungdomsförbundets tidning sade ”//..//gör många svenskar så avundsjuka på invandrargrupper. Ni har en kultur, en historia, någonting som binder ihop er. Och vad har vi?” (Euroturk.se, 2002). Precis som i Kamalis resonemang ovan blir undertexten till Sahlins ord att vi i grund och botten är olika och att det finns nationella och etniska skillnader mellan oss och dem.

En samhällsfunktion som i utredningen får särskild kritik i utredningen är Polismyndigheten. I samma utredning som ovan kastar Simon Andersson ljus på ett, enligt honom, rasifierande arbetssätt som syftar till att kartlägga särskilda gäng (SGI⁴) och tilldelar dessa individer egenskaper som är signifikativa för en särskild brottstyp eller beteende (SOU 2006:73, s. 157-158). Det fall som Andersson exemplifierar med gällde en metodik för att punktmarkera män med utländsk bakgrund i invandrartäta områden. Polisen stannade och visiterade de män som passade in i profilen för den berörda insatsen vilket ledde till att mängder av felaktiga anklagelser gjordes mot personer som överhuvudtaget inte var inblandade i kriminella verksamheter. Kritiken kom främst att handla om en rasistisk stereotypisering av människor som helt oförtjänt fick kriminella egenskaper tillskrivna, samt att Polisen pekade ut en särskild grupp i samhället. Polisens metod var således att kategorisera människor i grupper och benämna dem som exempelvis vita, svarta eller zigenare (SOU 2006:73, s. 157–159).

Denna problematik gällande normerande attityder och förhållningssätt inom rättsliga institutioner hoppas vi kan förtydligas än mer med Max Webers handlingstyper, den postkoloniala teorin samt Martha Minow och Charles Taylors exkluderingssteorier vilka följer i nästa avsnitt.

⁴ Polisens särskilda gänginsats (SGI) var en insats riktad specifikt mot områden vilka främst beboddes av ”etniska minoriteter”.

5.0 Teori

I följande avsnitt behandlar vi de teoretiska utgångspunkter vilka uppsatsen kommer att byggas på. Först behandlar vi Max Weber och hans teorier om ideala handlingstyper. Webers handlingstyper hjälper oss att förstå domstolarnas och övriga parter handlingar. Som förklaringsverktyg är detta värdefullt för studiens syfte, men avsaknaden av djupare förklaringar till handlandet gör att den teoretiska delen kompletteras av postkolonial teori, Martha Minow samt Charles Taylors teorier kring inkludering och exkludering. Detta ger, tillsammans med den diskursanalytiska metoden, oss möjligheter att eventuellt finna svar på om domstolarnas argumentation bär spår av skenbar objektivitet samt ett kategoriserande arbetssätt.

5.1 Max Weber

Inom rättssociologin utgår man ofta ifrån kausala samband mellan rätten – samhället, samhället – rätten och hur växelverkningar mellan dessa uppstår (Mathiesen, 2005:23). Genom sociologins verktyg kan vi sedan förstå meningen i ett socialt handlande och därigenom klargöra orsakerna till ett händelseförlopp och vilka verkningar dessa kan tänkas få. Det blir därför av yttersta vikt att söka klargöra skillnaden i att ”handling” avser ett mänskligt förhållningssätt med subjektiv innebörd, medan en social motsvarighet syftar till hur individers subjektiva mening relaterar sig till andras beteende vars förlopp orienterar sig efter dem (Weber, 1983:3). Vi har valt att ge det sociala handlandet ett särskilt fokus då vi ämnar analysera mänskliga kategoriseringar, vilka är resultat av möten med andra människor – ergo – sociala handlingar.

Dessa sociala handlingar kan vara av fyra slag. Det första *målrationella* syftar till att handlingen är bestämd av förväntningar beträffande beteendet från omgivande föremål och individer samt att dessa utförs för att uppnå vissa bestämda och kalkylerade mål. Detta innebär alltså att individen överväger olika medel för att nå sitt mål och att denne ser konsekvenserna på vägen mot detta mål som sekundära. Människan kan också, enligt Weber, agera utifrån *värderationella* premisser. Dessa är sprungna ur en medveten tro på det etiska,

estetiska, religiösa eller andra liknande egenvärden hos ett beteende och är oberoende av handlingens effekt. Individen följer formulerade och planmässigt inriktade handlingar för att tillfredsställa sina behov. Dessa kan exempelvis vara hämnd, njutning, hängivenhet eller avreagering, och den som utför handlingen lägger inget värde i resultatet av handlingen utan enbart på handlingen i sig. Webers tredje idealtyp för socialt handlande är den *affektuelle*. Denna handlingstyp är bestämd av utförarens specifika affektioner och – i synnerhet – emotionella sådana. Ofta är dessa handlingar bortom gränsen för vad som är medvetet ”meningsfullt” orienterat och är inte heller sällan en okontrollerad reaktion på något stimuli hos individen. Slutligen kan individen även handla *traditionellt* efter påverkan av bestämda och ingrodda vanor vilka alltid följer samma mönster. Denna handlingstyp behöver således inte syfta till någonting meningsfullt utan är snarare att anse som automatiska reaktioner på kända stimuli i våra invanda vardagsbeteenden. (Weber, 1983:18–19.)

I detta avslutande stycke om Weber och hans idealtyper för socialt handlande är det viktigt att understryka att det är just idealtyper som vi arbetar med. Detta innebär att begreppen ovan är konstruerade för att öka förståelsen för hur vi handlar i ”verkligheten” och som kan ge oss en fingervisning kring bakomliggande specifika beteenden (Weber, 1983:19). Det handlar alltså inte om typer för idealiskt handlande och inte ens om rena fakta om hur vi handlar, utan de skall ses som verktyg för att kunna greppa och förstå mänskligt handlande. Vi är vidare medvetna om att Webers idealtyper grundar sig i samhällsfenomen i sekelskiftet mellan 1800- och 1900-talet och är därmed konstruerade i det sammanhanget. Det är dock vår mening att sätta Webers teori i en globaliserande kontext inom vilken den förklarar såväl dåtida som samtida sociala handlingar. Dessa globaliseringsteorier syftar till att belysa och förklara en social förändring under en viss period av mänsklighetens historia. Det ligger därför i linje med de klassiska teorier som – till exempel – Weber formulerade och ett av skälen till varför vi valt att använda oss utav Weber är att vår tids samhällsutveckling kan förstås som en direkt förlängning av de samhällsförändringar som tog sin början i 1500-talets Västeuropa, och således kan den användas inom vilket tidsspän det än må gälla (Andersen & Kaspersen, 2007:445–447). Ett annat skäl kopplas tillbaka till dels en av de frågor vi ställer oss, och dels valet av metod. Det första går att härleda till frågan om vilka normativa signaler som konstitueras från rättssystemet. En norm förutsätter – i det flesta fall – en handling vilken sedan befästs, institutionaliseras och blir just en norm. För att förstå vilka normer som konstitueras av domstolarna och deras argumentation behöver vi alltså förstå handlingarna på

en djupare nivå. Det andra skälet härleds till metodvalet av diskursanalys. Bryman (2011:475) beskriver hur människan använder tal och skrift för att uppnå något och att hon har en bakomliggande tanke med sina ord och att diskursen således blir handlingsorienterad.

5.2 Postkolonial teori

Sveriges roll som kolonialmakt eller kolonialiserande nation i dess traditionella definition är, i generösa ordalag, begränsad. Det går dock inte att bortse från att, oavsett hur aktivt ett lands aktiva deltagande i dåtidens kolonialisering var, normer om hegemoniska tillstånd befästs och att dessa korsar nationers gränser och det blir således omöjligt att inte dras med. Med beaktande av det förhållandevis nya fenomenet globalisering och den globaliseringsprocess vilken vi nu upplever i realtid går det att tala om en ny form av kolonialisering, baserad och byggd på tidigare ideal och hegemoniska tillstånd. I detta sammanhang är det därför nödvändigt att angripa det givna problemet med *(A)analyser som omdefinierar tredje världens kvinnor och problematiserar kolonialismen i ljuset av kategorier som kön, sexualitet och kroppslighet /../* (de los Reyes, 2011:12). Den postkoloniala teorin dekonstruerar således individen utifrån dessa parametrar och fyller luckan där diskurs- och kulturkritik befinner sig.

Själva fundamentet för den postkoloniala teorin är den kritiska hållningen till den för närvarande rådande ordningen. Det är, förutom detta, också ett verktyg för att avtäcka och beteckna konflikter, spänningar och motsättningar (de los Reyes, 2011:20). Här uppdragas en direkt koppling till den feministiska kritiken av rådande ordning, och således en naturlig sammankoppling mellan postkolonial teori och feministisk teori, men också en kunskapslucka av intresse för studiens syfte.

Den kategorisering av människor som i hög grad förekommer idag är på intet sätt ett fenomen som är nytt. Tvärtom är det något som har pågått under en lång tid. Även om kategoriseringar av människor har skett under en lång tid har kategorierna skiljt sig åt. Ramon Grosfougel skriver hur man på 1600-talet omtalade människor som ”folk utan skriftspråk” och hur det senare har utvecklats till ”folk utan historia”, ”folk utan utveckling” och ”folk utan demokrati” (de los Reyes, 2011:19). Detta definierande av vilka kategorier som används

upplevs av oss som överflödig, dels eftersom de äldre definitionerna fortfarande används (jmf. somaliska analfabeter) och dels på grund utav att tillvägagångssättet – möjligen – kan cementera skillnader. Det är å andra sidan också ett nödvändigt verktyg för att i en analys försöka förstå de kategoriseringar av människor som sker, och därmed se den hierarkiska ordning inom vilken människor rangordnas, och låses till, sina respektive roller. Paulina de los Reyes (2011:27) exemplifierar detta när hon beskriver presentationen av Nyamko Sabuni som integration- och jämställdhetsminister i regeringen Reinfeldt (2006-2010). Sabuni, med rötter i Burundi och Zaire, presenterades som ”svart” och ”kvinna”, egenskaper som i sammanhanget var menade att uppfattas som något avvikande. I denna mening blir alltså Grosfougels egna kategorisering av godo eftersom den hjälper oss att se och bekräfta den hegemoni som vitheten åtnjuter.

5.3 Martha Minow och Charles Taylor - Inkludering och exkludering samt "olikhetens dilemma".

When we identify one thing as unlike the others, we are dividing the world; we use our language to exclude, to distinguish – to discriminate (Minow, 1990:3)

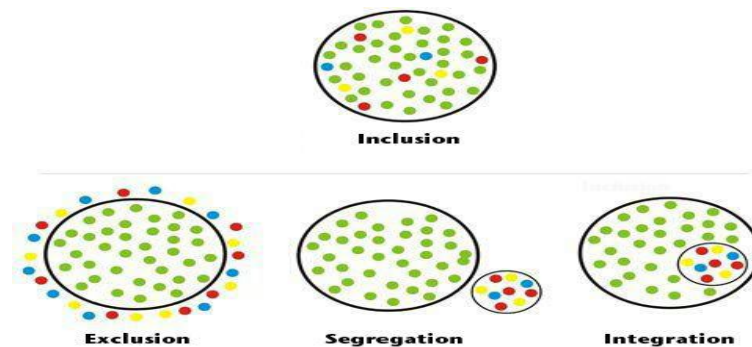
Många teoretiker menar att en kategorisering av människor är absolut nödvändig som en del i den mänskliga cykeln där varje individ får och har sin specifika mening (Minow, 1990:3). Minow är professor vid Harvard och intresserar sig särskilt för forskning som syftar till att synliggöra de ojämlikheter som uppstår när lag och social förändring möts samt vilka konsekvenserna riskerar att bli när vi kategoriserar människor i vår omgivning. I boken *Making All the Difference* (Minow, 1990) dekonstruerar Minow hur rättsväsendet fungerar och konfronterar dem med det så kallade ”olikhetens dilemma⁵” för att finna motstridiga rättsliga strategier. Dessa strategier har till syfte att rätta till orättvisor och främja människors lika värde men har i sin praxis istället förutfattade meningar om igenkänning och normer. I systemet finns det dessutom invanda arbetsmetoder där kategorisering och diversifiering av individer är djupt rotade. (Minow, 1990.)

⁵ Författarnas översättning.

Det inledande kapitlet i Minows bok behandlar de rättsliga instansernas arbetssätt och hon exemplifierar detta med hjälp utav barnprogram. Minow menar att vi redan i detta skede av livet lär oss hur man kan urskilja objekt som inte hör hemma i sammanhanget. I en svensk kontext kan vi vända blicken mot det för sin tid omåttligt populära barnprogrammet *Fem myror är fler än fyra elefanter* där tittaren i ett populärt segment aktivt får kategorisera och exkludera ting som inte har att göra med de andra. Det är just den här simplificerade bilden som vi möts av i, exempelvis, en rättsal menar Minow. När den rättsliga bedömningen skall göras blir det omedelbara och reflexmässiga tillvägagångssättet att exkludera objekt ur den givna konflikten. Genom att låta den rättsliga processen genomsyras av normideal som hela tiden grundar sig i att någonting skall bort så förefaller det mer förekommande att också döma människor utifrån den principen. Tillsammans med ”vem fel var det?”-kulturen beskriver Minow hur jakten efter att förminska och förenkla problem får konsekvenser i rättsliga tvister. Dessa konsekvenser drabbar kategoriserade grupper där det rättsliga arbetet, på förhand, i sin bedömning tilldelat individen särskilda avvikande attribut. Dessa attribut beläggs sedan med oproportionerligt stort fokus och riskerar att åsidosätta den positivistiska fakta som den faktiska bevisningen kräver. På samma sätt som att kategorisera en hund som ett djur eller en soffa som en möbel vilar det en stor fara att särskilja attribut. Detsamma gäller när vi väljer att överföra detta till att klassificera och kategorisera människor. (Minow, 1990:1-3.) En del i detta dilemma är språkets makt och förmåga att diskriminera genom att etikettera. I språket finns det inbäddade och ospecificerade antaganden om grupper som på ett felaktigt sätt normaliserar termer och uttryck. Genom att sätta etiketter och attribut på individer förklaras samtidigt dessa som avvikande och det tenderar för dessa grupper vara svårt att bli av med sin stämpel. Dessa stämplat är i det flesta fall relaterad till kön, religion, ras och/eller etnicitet och är ett särskilt problem för minoriteter med mindre inflytande i samhället. Att bli av med denna negativa märkning är ett stort problem då de etiketter man blivit tilldelad har kommit från myndigheter och rättsinstanser vilka per definition ger dem legitimitet under normaliseringsprocessen (Minow, 1990:6). Dessa etiketter pekar på slutsatser om var ett objekt eller en individ har sin tillhörighet utan att öppna för en diskussion kring dess syfte. Av denna anledning blir det enligt Minow alarmerande när vi i vardagen utgår från frågan ”vem eller vad av dessa är inte som de andra?” (Minow, 1990:4-5).

Minow hävdar att dessa antaganden går oss förbi och att detta innebär att de ligger bakom en stor del av vår kommunikation utan att vi ens är medvetna om den utsträckning inom vilka de

stigmatiserar. Vi måste konstatera våra antaganden och föra dem till diskussionsbordet för att kunna identifiera missförstånd som förlorar sin riktning i ansträngningarna att nå en gemenskap (Minow, 1990:74–75). I dessa situationer uppstår en differentiering eftersom vi i många fall medvetet och godtyckligt anammat en vald norm för hur en annorlunda person skall vara och, som tidigare nämnt, vilka attribut denne skall ha. Således förpassas dessa individer utanför det ”normala” och exkluderas från den inre cirkeln där integrationen och rättigheterna är som starkast för den homogena och ”normala” gruppen (Minow, 1990:74–78).

Figur 5.3.1 Inclusion (www.michiganallianceforfamilies.org 2014-03-27).

Minow beskriver vidare hur en betraktare utan tidigare nämnda perspektiv kan döma människor utefter samhällsnormen för vad som skiljer individer från varandra. Att besitta den (o)förmågan tyder på att betraktaren ifråga redan vet vad och vilka drag som är av värde hos motparten och därmed har man omöjliggjort den ”annorlundas” möjligheter att opponera sig mot normen. Den fastställs och befästs av alla, oavsett om vi besitter maktpositioner eller möter folk på gatan. Om jämlikhet är synonymt med att vara lika kommer dagens samhälle inte förmå att nå dit, såvida inte dessa upprepningar av vardagsdifferentiering upphör (Minow, 1990:74–78). Om samma problematik då existerar inom domstolarnas väggar blir objektivitetsidealets absoluta neutralitet värd att ifrågasätta.

Minow menar att det existerar ett historiskt ställningstagande inom rättsväsendet (1990:108–110). I denna kontext tas exempelvis de tidigare raslagarna upp. Dessa är inte något som använts i Sverige, men problematiken kring kategorisering och exkludering är likväldensamma. Med sin historiska praxis bemyndigar domstolar en rättslig kontroll av att kunna klassificera. Detta påverkar givetvis samhället i stort, men när det gäller grupper vars

individer har en historik av att bli negativt särbehandlade vid rättsliga ärenden blir effekten än större. Eftersom begreppet ”ras” historiskt sätt är och har varit förknippad med kränkta rättigheter samt särskilda juridiska sanktioner är det möjligt att det än idag påverkar det som sker inom rättsväsendet. Detta är något som, omedvetet eller inte, grundar sig i rasism och kategorisering.

Människor har för vana att försätta objekt och individer i relation till något motsvarande (SOU 2006:30, s. 41). Vår fundamentala vilja att alltid jämföra innebär att någon eller något kommer att bli tilldelad karaktärsdrag som antingen uppfattas som positiva eller negativa i förhållande till den andre. Eftersom vi dagligen är kringgärdade av sociala relationer ser vi möjligheter att särskilja individer som inte är estetiskt eller etiskt likställda, för att på sådant sätt förtydliga att man själv ingår i normen för den plats man befinner sig. Att erkänna rådande skillnader påvisar makten som de som klassificerar har, samt makten i hur institutionella lösningar erbjuder inbäddade föreställningar om vilken person eller grupp som är normen och förmågan att förkasta de som definieras som annorlunda. I ett exempel tar Minow upp skillnaden mellan en lång och en kort individ. Den korta personen blir bara annorlunda i förhållande till den långa, och vice versa. Det centrala i detta resonemang är att en ”annorlunda” individ enbart får betydelse när denna försätts i en jämförelse av någon som av omgivningen ses som normen. (Minow, 1990:111–112.)

Minows teori är formad främst av empiri från USA men dessa kan nyanseras och ur vårt perspektiv stärkas med hjälp från den kanadensiska filosofen Charles Taylor. Hans tankar försätter Minows teorier i en mer generell västerländsk kontext och berör identiteter i mångkulturella samhällen i allmänhet. Således blir han, tillsammans med Minows teori mer representativ för uppsatsen då tankarna är applicerbara i en svensk kontext. Taylor beskriver hur vi ser på statens förpliktelser som en moralisk vägledare och normsättare i strävan mot likvärdighetspolitikens mål att alla medborgare skall behandlas lika och med respekt (Taylor, 1994:49). Han menar att problem uppstår när vi skapar identiteter och likt Minow så framhåller Taylor hur mötet, eller dialogen, mellan människor är avgörande för hur vi kommer att definiera varandra. Precis som individen önskar att bli accepterad av andra har också kulturella grupper en strävan efter att bli erkända och respekterade, vilket gör att dessa grupper kan skadas och diskrimineras om de inte får sitt erkännande inom den rådande

majoritetsnormen, och deras identitet blir istället avvikande (Taylor, 1994:66–67). Det skall betonas att detta erkännande måste ha sakliga grunder och att det inte kan ges ut slentrianmässigt. Är detta fallet riskerar man då att bara stanna vid en solidarisk ståndpunkt istället för en integration byggd på kunskap och respekt. Detta kan, enligt Taylor, enbart ske när majoriteten har satt sig in i ”de andras” kulturer. Slutligen summerar Taylor sina tankar i att en gemensam konstitution aldrig kommer att vara kulturellt neutral. Teoretiskt sätt vill politiken främja minoritetens olika kulturer, men i slutändan tycks alltid majoritetskulturen gynnas och därmed är en plats för alla kulturers lika värden inte möjlig i praktiken (Taylor, 1994:64–65).

6.0 Sammanfattning av empiriskt underlag

6.1 Kvinnor med annan religiös bakgrund än kristen

6.1.1 Att bli främlingen

Från arbetsdomstolen, mål nr A 219/08.

Två kvinnor vilka bär huvudduk som ett uttryck för sin muslimska tro arbetade som timvikarier på en ideell idrottsförening. Tvisten mellan idrottsföreningen och kvinnorna är den om idrottsföreningen gjort sig skyldig till diskriminering genom trakasserier vilka härrört från kvinnornas kön och religion.

Kärande har krävt skadestånd för diskriminering i arbetslivet enligt lagen (1999:130) om åtgärder mot diskriminering i arbetslivet på grund av etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning. Föreningen har motsatt sig detta. Diskrimineringen har haft sin grund i att kvinnornas närmaste chef tillika platsansvarig har ifrågasatt islam i allmänhet och muslimers klädsel och levnadssätt i synnerhet. Vidare har kommentarer från platschefen fällts angående de kärandes kön. Kvinnorna valde sedermera att avsluta sin anställning i januari 2008. Föreningen friades efter att målet avgjorts efter huvudförhandling.

6.1.2 Folk från världens alla hörn – en kulturalisering

Från arbetsdomstolen, mål nr A 178/02

En kvinna med muslimsk tro som tagit sig synliga uttryck i, bland annat bärande av huvudduk, har via DO väckt frågan om diskriminering då hon sökt en utlyst tjänst som demonstratis via telefon varpå ett möte med en representant för företaget bestämdes. Vid mötet har företagets representant fällt sådana uttalanden att kvinnan som sökte tjänsten lämnade mötet i förtid. Samtalet har, bland annat, handlat om islam som religion och att den arbetssökande kvinnan inte skulle kunna bära sina religiöst betingade kläder under arbetstid.

På basis av detta handlar tvisten i målet om företaget har diskriminerat kvinnan på grund utav hennes etniska tillhörighet, tro och könstillhörighet. Arbetsdomstolen har ogillat åtalet på grunder som att kvinnan vid tidpunkten inte var anställd av företaget varför hon inte heller kan bli diskriminerad av detsamma⁶.

6.2 Kvinnor och barn med romsk bakgrund

6.2.1 Att shoppa i folkdräkt – en multipel diskriminering

Från Göta hovrätt, överklagat avgörande från Örebro tingsrätt, mål nr T 3330-09

Fyra stycken kvinnor, varav tre klädda i traditionellt finsk-romska kläder, har blivit nekade inträde till en pälsbutik i Örebro. Händelseförloppet har varit att de fyra kvinnorna var ute efter att köpa en päls i present till en i sällskapet men när de nått butiken i fråga har personalen sprungit mot entrédörren och sagt att butiken är stängd för lunch. En hetsig diskussion uppstod varpå en av kvinnorna kallade honom för "Hitlerdjävul" och att personalen med höjt tonläge yttrat att sällskapet var välkomna tillbaka med "sina folkdräkter" senare. DO menar att kvinnorna har blivit missgynnade när de nekats inträde till pälsaffären och menar att nekandet har baserats på att dessa är romer. Pälsbutiken har bestridit anklagelserna. Örebros tingsrätt gav kvinnorna rätt och ålade pälsbutiken att betala böter.

Ärendet överklagades till Göta hovrätt som ogillade DO:s talan på den grunden att mannens uttalanden inte var att anse som kränkande.

6.2.2 "Zigenarjävul" – att normalisera rasifiering

Från Eksjö tingsrätt, mål nr T 1395-09

⁶ Detta eftersom den tidigare jämställdhetslagen (1991:433) inte omfattade skydd i privatlivet.

I detta mål ska två syskon med romsk bakgrund i Vetlanda, en flicka och en pojke, ha utsatts för återkommande trakasserier. Detta i form av mobbning, misshandel samt rasistiska tillmälen såsom ”tattare” och ”zigenare”. DO fick kännedom om ärendet efter att barnens mamma anmälde skolan för religiös och etnisk diskriminering. DO ansåg att stämningen var legitim då skolan inte heller levt upp till lagens krav gällande utredning och insats vid trakasserier. Eksjö tingsrätt fastslog att DO inte hade tillräckliga bevis för att göra gällande att barnen blivit trakasserade och ansåg samtidigt att skolan visst gjort tillräckliga insatser för att stoppa och förebygga trakasserier då man enligt tingsrätten hade en godkänd likabehandlingsplan. Barnen ska också blivit missgynnade på så sätt att deras modersmålsundervisning i romani uteblivit, och därtill ingen förklaring varför. Mot bakgrund av förevarande överklagade DO Eksjö tingsrätts friande dom till Göta hovrätt. Göta hovrätt har meddelat att man inte beviljar prövningstillstånd och därmed vinner tingsrättens bedömning laga kraft.

6.3 Andrafierade kvinnor från öst

6.3.1 Förhoppningar om arbete – en andrafiering

Från Arbetsdomstolen, mål nr A 237/07

Ett biluthyrningsföretag i Lund ska ha diskriminerat en kvinna vid ett anställningsförfarande. Kvinnan som har tjeckiskt ursprung har sökt en tjänst som biluthyrare/bilvårdare och misstänks ha diskriminerats på grund utav sin etnicitet, sitt kön och sin ålder. Diskrimineringen i fråga skall ha skett när företaget inte kallade henne till anställningsintervju, sina i förhållande till andra sökandens överlägsna meriter till trots. Tvisten i ärendet består alltså i huruvida biluthyrningsfirman gjort sig skyldig till diskriminering på punkterna ovan. Biluthyrningsfirman har bestridit anklagelserna.

Händelsen har föregåtts av att företaget utannonserat en tjänst enligt ovan och käranden har dels via anvisat internetformulär sökt tjänsten och dels genom att fysiskt besöka verksamheten för att lämna två stycken visitkort och CV. Käranden har tidigare varit verkställande direktör i egna företag samt arbetat inom hotell och butik. Biluthyrningsfirman

menar att kvinnan inte fört fram sanningsenliga uppgifter samt att hon vid inlämnandet av CV ej bifogat uppgifter enligt krav. Arbetsdomstolen har fastslagit att kändens oförmåga att fylla i internetformuläret på ett korrekt sätt gjort att hon inte är i en jämförbar situation med övriga sökanden varför DO:s talan ogillas.

6.3.2 Att bli prostituerad – en kulturalisering

Från Växjö tingsrätt, mål nr B 1957-13

Nio stycken kvinnor med östasiatiskt ursprung och utseende har blivit nekade inträde på en krog i centrala Växjö. Diskrimineringen skall ha sin grund i kön och etnicitet. Fem av kvinnorna har berättat att vakterna låtit meddela att det förekommit prostitution bland östasiatiska kvinnor och att det var därför kvinnorna nekades inträde. Vakterna har medgett att kvinnornas nekades på grund av brottslig misstanke men att detta inte grundas i etnicitet eller kön då flera andra asiatiska kvinnor släpptes in på krogen. De tilltalade har också medgett att de via information från polisen fått kännedom om att prostitution förekommit på krogen och att denna främst förekom bland kvinnor med östasiatisk ursprung.

Tingsrätten har funnit att det inte kan vara fråga om någon systematisk diskriminering då flera andra kvinnor med liknande etnisk bakgrund släppts in och att ordningsvakterna således har agerat enbart för att förhindra fortsatt prostitution på krogen. På dessa grunder ogillades åtalet.

7.0 En diskursiv analys av domskäl

När analysen påbörjas kommer den att involvera tolkning och teoretisering av såväl domstolens argumentation som övriga handlingar av de inblandade i domarna som kan tänkas förklara rättsens domslut.

7.1 Kvinnor med annan religiös tro än kristen

7.1.1 Att bli främlingen

De har i sina förhör också lyft fram, det i och för sig ostridiga, förhållandet att S.Z. och S.D. bjudit personalen på mat från sitt hemland och då också delat ut gåvor i form av huvuddukar och pärlor. De har beskrivit detta initiativ som mycket trevligt och uppskattat av alla. (A 219/08, s. 10-11)

Kvinnorna, S.Z och S.D, har beskrivit denna händelse som ett försök att bli accepterade på sin arbetsplats och således har de alltså upplevt sig så utsatta att *de* måste förklara sin kultur och sitt ursprung. Medarbetarna har förklarat att de fann initiativet trevligt men det har inte framkommit om de undrat över skälen till maten och gåvorna. Vi menar att handlingen ovan får en förklaring i dels Webers (1983) målrationella handlade, och dels Taylors (1994) beskrivning av exkluderade gruppers önskan att bli inkluderade i majoritetsnormen. När kvinnorna beslutar att bjuda de anställda på anläggningen på mat och skänka dem huvuddukar och pärlor har de agerat på ett sätt som indikerar på att de måste stå upp och förklara något som kollegorna uppfattar som avvikande. I sin strävan efter att få sin kultur erkänd och accepterad av sina medarbetare, vilka representerar majoritetsnormen, menar vi att maten och gåvorna ses som ett målrationellt försök att undvika exkludering och stämpeln som avvikare. Resonemanget stärks av att citatet ovan istället fokuserar på skillnaderna mellan kvinnorna som bjuder och de bjudna kollegorna när domstolen är noga med att poängtera matens ursprung. Idén går i linje med Ahmeds (2011:41) beskrivning om att ”bli främlingen” för en stund. Detta ”blivande” stammar dock från en grundsyn på att någon eller något är olika och att man måste närma sig det för att förstå det. Detta cementeras genom domstolens ord och

underbyggs genom att man fann det trevligt just då. När bjudningen var över bestod dock distansen mellan individerna och den hierarkiska kulturella ordningen var återställd. Genom att domstolen bortser från skälen bakom kvinnornas sociala handlingar kan aldrig en objektiv bedömning göras, eftersom denna inte beaktar all information som finns tillgänglig i målet. Domstolen bekräftar istället grundläggande skillnader och ser det enbart som positivt att kvinnorna gav en smak av sin kultur.

Vad avser de mer specificerade påståendena kan konstateras att det är visat att M.A. tagit upp frågor om fastande och om behandling av otrogna kvinnor. Enligt Arbetsdomstolens mening kan dessa händelser mot bakgrund av vad som framkommit kring dem inte bedömas som trakasserier i lagens mening. (A 219/08, s. 15)

Den Foucault-inspirerade diskursanalysen fokuserar på språkets förmåga att konstituera maktskillnader (Bergström & Boréus, 2012:382). Domstolen gör här ovan en förskönande bild av händelseförloppet och man har stöpt om den tilltalades utsagor till en slags allmän diskussion när det i själva verket rörde sig om en formulering av grövre karaktär. Det ovan visar på rättens förmåga, vilja och makt att normalisera beteenden byggda på kulturaliseringsbetingade föreställningar om en annan person. Domstolen legitimerar ett beteende som gör skillnad på människor vilket är själva grundstenen för diskriminering i Minows (1990:3) kritik mot kategoriseringen av individer.

Domstolens sista mening i citatet ovan väcker funderingar. När domstolen formulerar sig på ett sätt som säger ”i lagens mening” ger man ett utrymme för flera olika tolkningar. En av dessa är att det finns en uppenbar diskrepans mellan rättens regler och samhällets motsvarighet. Det som av samhället uppfattas som trakasserier eller diskriminering är inte nödvändigtvis definierat på likvärdigt sätt i rätten. Just denna diskrepans är studerad av Minow (1990) som diskuterar vilka konsekvenserna blir för kategoriserade grupper när samhällsnormen krockar med den rättsliga, något hon anser vara fundamentet i olikhetens dilemma.

Det är vidare visat att M.A. vid något tillfälle använt uttrycket "halalgris". Ett sådant uttryckssätt kan naturligtvis uppfattas som förlöjligande. Annat har inte framkommit än att M.A. menade det som ett skämt,..../ (A 219/08, s. 15)

M.A. har om denna händelse berättat att han, med anledning av en artikel han hade läst, frågade S.D. om hon tyckte det var rätt att otrogna kvinnor stenades till döds. (A 219/08, s. 12)

Molina och de los Reyes (2003:295) diskuterar en hierarkisk rangordning bland diskriminerade grupper där den vita nordeuropén står högst upp och icke-europeer främst representerade av muslimer står längst ned i ordningen. Detta ger ett uttryck för en samhällelig rasifiering och skapar differentiering i arbetslivet. Denna argumentation syftar till att förklara de handlingar – omedvetna och medvetna – som skapar och reproducerar diskriminering. Mot bakgrund av detta kan citaten ovan förstås och normaliseringsprocessen blir påtaglig, främst när domstolen avfärdar uttrycket "halalgris" som ett skämt. Det förklarar vidare domstolens argumentation utifrån ett traditionellt handlande, enligt Weber, som är baserat på postkoloniala föreställningar om grupperns rangordning i samhället (1983:19). Vidare berättigar domstolen en jargong som baseras på kulturell differentiering, där de två kvinnorna besitter kulturella egenskaper som inte är önskvärda, helt i linje med Molina och de los Reyes argumentation (de los Reyes, Molina & Mulinari, 2003:304). Detta blir tydligt när mannen känner sig nödgad att fråga kvinnorna vad de anser om stening av otrogna, och återigen bortser rätten från de grunder varifrån frågorna stammar, och väljer att enbart se på orden utifrån hur de faktiskt uttalats.

../rimmar illa med M.A:s inställning vid anställningstillfället, nämligen att han såg det som en fördel att kvinnorna bar huvudduk. (A 219/08, s. 14)

Domstolen finner det ostridigt att M.A vid anställningstillfället framfört att han fann kvinnornas religiösa bakgrund och klädsel som en fördel. Vi tolkar detta som att M.A redan vid anställningsförfarandet haft förutfattade meningar, baserat på kulturalisering, på grund utav att kvinnorna vid intervjun burit huvudduk, som om den skulle göra dem annorlunda och

att de därför var en tillgång till föreningen. Här visas ett slentrianmässigt erkännande av en kultur enligt Taylor (1994:64–65) och ett mönster där man kan konsumera främlingen för sin egen nyttas skull, och sedan spotta ut denna när det inte längre passar (Ahmed, 2011:39).

7.1.2 Folk från världens alla hörn – en kulturalisering

Arbetsdomstolen framför följande vara ostridigt:

C.D-K. nämnde vid detta samtal ingenting om att hon är muslim och bär huvudduk. (A 178/02, s. 8)

Citatet ovan är av vikt för domstolens bedömning då de menar att företaget vid anställningen av den person som fick tjänsten som C. D-K sökt gjordes innan de visste att hon var muslim. Således, menar domstolen, kan inte diskriminering på dessa grunder ansetts föreligga. Det är minst sagt rimligt att man behöver veta vad en arbetssökande har för religiös tro för att kunna diskriminera denna på dessa grunder, men hela grunden till detta, och att det ges vikt, bygger på en föreställning om skillnader mellan människor baserat på vilken tro de har. Det finns således en inbyggd kulturalisering och andrafiering i domstolens initiala talan.

Vidare finner AD det ostridigt att samtalet parterna emellan delvis har lytt:

././uttalade sig C.B. bl. a. på följande sätt. "Jag bryr mig inte om vad människor härför religion men du kan tyvärr inte ha de kläderna på dig då du ska "dema ", ty du ska vara ansiktet utåt för våra kunder. (A 178/02, s. 8)

Uttalandet ovan ger få utrymmen för någon annan tolkning än indirekt diskriminering baserad på att personer med religiös klädsel aldrig kan få ett jobb hos detta företag, och således är C D-K exkluderad ur huvudnormen för vilka som kan söka jobbet. Domstolen argumenterar för möjligheterna till indirekt diskriminering men lämnar den diskussionen därhän eftersom den anser att C D-K inte var anställd och därmed inte omfattades av lagtexten. Företagets representant har i citatet ovan diskriminerat C D-K på multipla grunder. Först för att hon är kvinna och sedan på grund av hennes religiösa tro. Domstolen har, denna vetskap till trots,

valt att förminska problemet till huruvida C D-K faktiskt var att anse som anställd. Precis som Minow (1990:3) skriver drabbar detta arbetssätt särskilt personer som redan är marginaliserade och kategoriserade. Således har domstolen, i enlighet med Minows tes, exkluderat ”den muslimska kvinnan” från den givna kontexten och därmed förminskat problematiken, vilket föranleder konsekvenser för den kategoriserade gruppen som inte sällan resulterar i rättsliga åsidosättanden (1990:3). En stor del av Minows kritik gör just gällande att rätten tenderar att genomsyras av normideal som bygger på att någonting ska bort som inte är det andra likt, vilket dessvärre synliggörs i förevarande fall (1990:1-3).

C D-K har apropå synen på muslimer uttryckt:

../"Tycker inte du att det börjar luckras upp lite? " varvid C.B. svarade "Jo, men det tar nog hundra år till innan folk tycker så". (A 178/02, s. 8)

Vi menar att C.Bs svar i ovan citat indikerar på ett postkolonialt antagande som belyser det faktum att social förändring tar lång tid. Andemeningen blir således att det *tar hundra år till* innan den ”svenska normen” accepterar ”andra kulturer” till att vara likställda varandra. Det som blir särskilt olyckligt, likväl oroväckande, är att domstolen förbiser detta andrafierande ställningstagande och återigen synliggörs domstolens förenklande arbetssätt, som vi vid detta skede vet får diskriminerande följder för kategoriserade grupper. Molina och De los Reyes (2003:304) skriver också om hur kulturproblematiken har kokats ner till att handla om avståndstagande och kulturella skillnader mellan svenskar och invandrare. Skillnaderna präglas främst av missförstånd, avsaknad av gemensamma sociala koder samt värderingsskillnader. Denna rangordning är vad hela kolonialisationsprocessen bygger på och är vad som hindrar människor utifrån att uppnå samma status som majoritetsnormen (de los Reyes, 2011:48). Denna process, eller system, styrs av den kunskap som reproduceras via de sätt som västvärlden tar emot och behandlar kunskapen om ”de andra” och domstolen handlar i förevarande fall enligt ett Weberiansk traditionellt sätt (de los Reyes, 2011:237, Weber, 1984:18–19). Domstolen konstituerar en rangordning genom att förminska problemet till något som är greppbart och därmed bortser man från den faktiska diskriminering som skett, samtidigt som den då via sin makt avgör vilka handlingar som enligt majoritetskulturen är legitima.

Vidare sade C.B. att hon bodde i Malmö där det vanligaste namnet numera är Mohammed och att hon var van vid att möta folk från världens alla hörn och hade full förståelse för alla religioner. (A 178/02, s. 8)

I sin utredning fortsätter domstolen enligt ovan, och använder citatet som ett relevant skäl att C.B:s inställning mot andra kulturer är neutral och öppen. Ser vi närmare på vad den egentliga innebörden säger, menar vi att C.D-K blir kategoriserad av såväl C.B som hos domstolen att tillhöra *ett av världens alla hörn*. Då är med andra ord *kvinnan*, med *annan religiös tro än kristen* redan diskriminerad och åsidosatt enligt de los Reyes modell för kategorisering (2011:19). Detta synsätt är dock inte beaktat av domstolen som istället vänder fördelen mot majoritetsnormen - ”den svenska” kulturen. de los Reyes och Mulinari (2003:305) argumenterar för att det finns föreställningar om ”icke-svenska” utseenden som ligger arbetsökande som C D.K i fatet vid jobbsökningar. Det råder inget tvivel om att domstolen, med all bevisning tillgänglig, valt att tillgodose majoritetsnormens rätt att själva välja när de vill ta del av minoriteten. Detta blir särskilt tydligt när företaget envist hävdar sin rätt att diskriminera kvinnan eftersom hennes huvudduk hade kunnat innebära kränkningar för andra (A 178/02, s.7). Detta är ingenting som domstolen tar i sitt beaktande, istället söker man som tidigare påpekat, förenkla problemet enligt Minows (1990) modell.

7.2 Kvinnor och barn med romsk bakgrund

7.2.1 Att shoppa i folkdräkt – en multipel diskriminering

Av NJA 2006 s. 170 framgår att rätten i sin bedömning kan använda sig av allmänna erfarenhetssatser. I det fall vi valt att analysera har hovrätten dock valt att framhålla att detta skall användas synnerligen försiktigt eftersom egna värderingar då riskerar att påverka bedömningen i målet (T 3330-09, s. 4). Fyra meningar under detta konstaterande står det att läsa:

Det framstår snarare som troligt att det är individuellt för enskilda affärsinnehavare, och att det också kan bero på t.ex. hur de potentiella

kunderna reagerar på beskedet att man håller på att stänga för lunch. (T 3330-09, s. 4, överklagat avgörande från Örebro tingsrätt T 4710-08)

Rätten har börjat med att förkasta subjektiva bedömningar för att i nästa andetag slå fast hur situationer brukar te sig i fall som liknar detta. Adjektivet *troligt* indikerar att domstolen i sin bedömning har varit präglad av tidigare liknande situationer, något som står i direkt relation till ett traditionellt handlande (Weber, 1983:19). Således har rätten i sin strävan att vara objektiv handlat enligt subjektiva föreställningar. I citatets följande mening menar vi att rätten vänder på ansvarsfrågan när den implicit antyder att mannen handlat på ett sätt som varit betingat av kvinnornas beteende vid stängningsbeskedet. Med detta legitimerar rätten affärsinnehavarens tillvägagångssätt och uttryck och normaliserar därmed den ordväxling som sedan förelåg. När rätten agerar på detta sätt har man låtit processen genomsyras av subjektiva normideal där den omedelbart kategoriserat någonting som rätt och någonting som fel. Citatet ovan ger onekligen intrycket av vilken av parterna som har agerat rätt och vilken som har agerat fel. Detta synsätt belyses av Minow (1990:2) och Taylor (1994:66) när de skriver att majoritetskulturen alltid kommer att gynnas på bekostnad av minoriteten, det vill säga kvinnornas beteende i den givna situationen kategoriseras som minoritetsnorm och mannens handlande representerar det förväntade – troliga – majoritetsidealet.

././ särskilt som det är ostridigt att han under diskussionen har förklarat att de kunde komma tillbaka vid ett senare tillfälle. (T 3330-09, s. 5)

I detta citat har rätten utelämnat det ostridiga att mannen avslutat meningen med orden ”i era folkdräkter”⁷ och att han sagt detta för att markera (T 4710-08, s. 9). Genom detta tar sig rätten makten över diskursen och utelämnar rekvisit som kan användas för att bevisa diskriminering. I linje med Minow (1990) och Taylors (1994) teorier faller rätten in i tolkningar och handlingar i favör för majoritetskulturen. Kulturbegreppet används som en metafor för avståndstagande och något främmande, vilket i förevarande fall är applicerbart i

⁷ Detta tar hovrätten förvisso upp senare men med fokus på huruvida trakasserier har förekommit. Det utelämnas således som diskrimineringsgrund. Dessutom utelämnas varför han har uttryckt ordet ”folkdräkt”.

och med uttalandet om romer som folk med en särskild klädsel. Detta avhandlas också i de los Reyes (2011:19) när hon beskriver hur äldre postkoloniala föreställningar fastlår epitet kring ett särskilt folk. Det faktum att hovrätten konstruerar händelsen på ett sätt där ”folkdräktsbegreppet” utelämnas, visar på hur normaliserat vissa attribut kring individer och grupper är och beläggs därmed inte med fokus.

Enligt hovrättens bedömning framstår ordalydelsen i sig, dvs. att i svaret använda ordet folkdräkt, inte som nedsättande. (T 3330-09, s. 5)

Som tidigare angett (se fotnot 7) tas butiksägarens ordalydelse om folkdräkt upp när rätten prövar om han gjort sig skyldig till trakasserier. Hovrätten är, menar vi, naiv när de ser ordet som fristående utan kontext, något som omöjliggör en förståelse för vad det egentligen innebär (Alvesson & Sköldberg, 1994:279). Som fotnoten anger var den ostridiga kontexten att orden yttrades under ett upprört tillstånd med syfte att markera, något som rätten borde ta i beaktande eftersom det syftar till att förminska och kategorisera en grupp individer. Eftersom rätten inte tar dessa parametrar i beaktande har de förminskat och förenklat hela situationen och därmed problemet, och återigen drabbar detta arbetssätt redan kategoriserade grupper (Minow, 1990:3). I denna jakt på förenkling och förminskning vilken Minow beskriver får språkets konstruktion stor betydelse. Precis som vi belyst ovan har sättet rätten beskrivit händelseförloppet utelämnat detaljer som hade kunnat få vågskålen att tippa över till kvinnornas favör. I den förenkling finns grundläggande antaganden om de inblandade personerna vilket i slutändan påverkar domen, men också reproduktionen av rasistiska termer och uttryck.

7.2.2 "Zigenarjäväl" – att normalisera rasifiering

I tingsrättens bedömning avvisar man DO:s utredning och säger att det *././ vidare inte framkommit något som tyder på att skolan bagatelliserat de händelser som ostridigt förekommit*” (T 1395-09, s. 30). Därefter följer ett utlåtande av en rastvärd från skolan som avvisar trakasserier och att hon *././ endast vid ett enda tillfälle har hört att X kallats för "zigenare"* (T 1395-09, s. 31). Noteras särskilt att man här tagit fasta på orden ”ett enda tillfälle”, något som går i linje med legitimeringar av handlandet under normens

normaliseringsprocess (Minow, 1990:6). När en rastvärd, i egenskap av auktoritet på skolan, med stöd av tingsrätten godtar att ett barn kallas för ”zigenare” legitimerar denna en handling och stämplar en person som annorlunda. Rätten signalerar i detta fall att det är accepterat att använda rasistiska tillmälen så länge händelsen inte upprepas. Det går här att skönja en slags kulturell hegemoni som tillåter den ”svenska kulturen” att med tillmälen smäda ”den andra” kulturen.

När rätten formulerar att ovan beteende är godtagbart reproduceras normer om kategorisering av individer och grupper. Minow (1990:111) beskriver hur rätten gör skillnad på folk och folk, och vi menar att en uppenbar växelverkan mellan rätten och samhället uppstår. Rätten visar med sin argumentation att rasistiskt språkbruk är godtagbart i ringa omfattning. Det blir då synnerligen intressant att läsa en av kändens utsagor vilken löd: *../ diskrimineringen började i samhället och att andra barn var elaka mot X och Y och kallade dem ”tattarunge” och ”zigenarjävel”* (T 1395-09, s. 31). Detta visar styrkan i en samhällelig norm, och faran av dess påverkan på rätten, samt rättens reproducering av den.

Taylor (1994) tes om att schablonisera och slentrianmässigt erkänna andra kulturer utan egentlig insikt i situationerna synliggörs vidare i DO:s åberopade sakomständigheter där skolans rektor uppges ha sagt att en föreläsning om romers kultur för skolans elever ”med största sannolikhet” skulle vara till fördel för X och Y (T 1395-09, s. 20). När man talar i termer som den ovan går det inte att komma ifrån det postkoloniala kulturaliseringsfenomenet och kategoriseringen av romer som annorlunda, enligt de los Reyes modell (2011:19). Det visar vidare på en ”rädsla för det främmande” som stammar från bilden av romen som en individ med negativa egenskaper. Att en föreläsning skulle vara nödvändig baseras på föreställningen om svenskheten som rådande norm och den romska som avvikande, på samma sätt som Minow (1990:111) menar att en kort person enbart är avvikande i förhållande till en lång. Vi menar också att de romska barnen i detta fall har tillskrivits ett epitet som ”folk som är annorlunda” och att om en föreläsning ens skulle vara nödvändig enbart är något som cementerar en skillnad mellan människorna (de los Reyes, 2011:19). Det går i linje med den postkoloniala teorins utgångspunkter att vi gärna tar del av, och låter, en annan kultur samexistera med svensk kultur. Samexisterande är dock inte synonymt med samma förutsättningar och rättigheter.

I sin bedömning lutar sig tingsrätten, bland annat, på att faktumet att *././ skola(n) har endast 80-90 elever varför det har funnits goda förutsättningar för skolpersonalen att följa det språkbruk och jargong som säkert har funnits i X skola lika väl som på andra skolor*. Vidare lutar rätten sig mot argumentet att det *././ praktiskt taget aldrig hört några trakasserier*” (T 1395-09, s.31-32). Utlåtandena ovan står i linje med Webers traditionella handlingstyp. Att hänvisa till att det finns någon slags allmän jargong både på skolan i fråga men också på skolor i allmänhet är att luta sig tillbaka mot gamla vanor och föreställningar om hur någonting är och alltid har varit. Genom denna typ av argumentation ser rätten också till att det är ett språkbruk som kommer att förbli på detta sätt och därmed möjliggör man för vidare diskriminering. Det går att urskilja postkoloniala tankar i handlandet, då den svenska vanan ses som överställd hierarkiskt är den romska diton, i detta fall, den kolonialiserade och underlägsna. I en totalt jämställd maktsituation hade inte argumenten varit valida då de bygger på gamla idéers kategoriseringar. (de los Reyes, 2011:12.) Det är särskilt alarmerande att en tingsrätt normaliserar ett rasistiskt språkbruk i skolan genom att säga att andra skolor har samma jargong, då detta är en grund för framtida diskriminering med kategoriseringar och rasifieringar som fundament. Att denna legitimering kommer från en skyddande rättsinstans som skall tillgodose allas likhet inför lagen belyser hur stor problematiken är. Med detta stärks de ”omedvetena” handlingarna som försätter en grupp utanför den starka homogena gemenskapen, och därmed omöjliggör samma rättigheter för den exkluderade gruppen (Minow, 1990:78).

Som en passus kan nämnas att tingsrätten i domen avslutar med att säga *././ det finns självklart inget som tyder på ././* (T 1395-09, s. 40) gällande frågan om personalen handlat annorlunda mot de romska barnen i förhållande de svenska. Om sakfrågan är det svårt att ha någon valid åsikt, men det går däremot att ifrågasätta tingsrättens ordval. När två utsagor står emot varandra och det råder total avsaknad av teknisk bevisning är det för oss svårt att förstå hur någonting överhuvudtaget kan vara *självklart*. Argumentationen kan förstås ur rättsens positivistiska syn och tro på absolut objektivitet, något som kan underminera rättssäkerheten.

7.3 Andrafierade kvinnor från öst

7.3.1 Förhoppningar om arbete – en andrafiering

Eftersom besöket var oanmält sade K.P. ifrån att det inte passade. S.KA. brydde sig inte om detta utan gick igenom kravspecifikationen och sade att K.P. inte hade något annat val än att anställa henne. K.P. tyckte att S.KA. gjorde ett osympatiskt intryck och att hon brast i respekt för henne och bolaget. K.P. sade åt S.KA. att skicka in ansökan. (A 237/07, s. 12)

För att kunna förstå en händelse behöver människan genom språket omkonstruera den händelse man ämnar berätta (Bryman, 2011:475). Hur denna konstruktion görs kommer således att påverka hur vi som tredjepart uppfattar den givna situationen. Domstolens redogörelse för händelseförloppet innehåller, som ovan sett, laddade ord som *brydde*, *osympatiskt* och *brast i respekt*. Operationaliserar vi detta blir det tydligt att den bild av S.KA som rätten vill framställa är en negativ sådan, som sedan skall ligga till grund för den uteblivna anställningen. Språkbruket antyder att domstolen har ställt upp parametrar för hur en ”vanlig” ansökan går till och beskriver S.KA:s metod som något som avviker från hur en riktig ansökan görs. Domstolen följer således Minows (1990:111) kategoriseringsmodell och försätter S.KA:s handling i en jämförande kontext där hennes sätt avviker från rådande norm.

Arbetsdomstolen fortsätter:

Ett första steg blir då typiskt sett att arbetsgivaren sorterar ut ansökningar som av någon anledning faller utanför ramen. (A 237/07, s. 13)

Tesen ovan bekräftas när domstolen själv diskuterar beteenden eller förfaranden som avviker från det ”normala”, och även här spåras en negativ underton. Domstolen har anammat den traditionella normen för hur en rekrytering skall göras, och i just detta döljer sig ett antagande om att någon eller någonting inte passar in. Minow (1990:4-5) menar att antaganden och utgångspunkter baserade på ”vem eller vad av dessa är inte som de andra” leder till

stigmatisering och subtil rasism, något som direkt kan härledas till rekryteringsprocessen där avvikarna, eller i detta fall, den enda avvikaren sorteras bort. Att detta är det arbetssätt som också rätten anammar är då egentligen inte märkligt, eftersom det är så pass institutionaliserat att det felaktiga i metoden helt går dem förbi.

Det ska tilläggas att uppgifterna uppenbarligen inte var betydelselösa för den granskning som K.P. måste göra för att skapa sig en första bild av S.KA:s person. Avsaknaden av uppgifterna gjorde det svårare för K.P. att bilda sig en uppfattning om S.KA:s bakgrund. (A 237/07, s. 13)

Uppgifterna i fråga som saknas rörde S.KA:s hemadress samt ålder, och dessa är alltså de uppgifter som enligt domstolen skall ligga till grund för att K.P skall kunna bilda sig en uppfattning om S.KA:s bakgrund. Vad dessa uppgifter skall ha för relevans framgår inte annat än att K.P inte kunde förutsätta god lokalkännedom, vilket i vår mening är ovidkommande. Domstolen väljer att ta fasta på det förevarande, och istället för att se det som en giltig diskrimineringsgrund enligt DiskL 1 kap. 4 § anser man det vara ”av betydelse för bedömningen”, något som per automatik gör åldern till en faktor. I annonsen var ett av huvudkraven *perfekt* svenska (A 237/07, s. 3) något som enligt mallar uppställda av biluthyrningsfirman då genast exkluderar en viss kategori människor. Detta innebär att rekvisiten för *direkt diskriminering* uppfylls och det är minst sagt märkligt att domstolen inte tar fasta på detta uppställda krav. Återigen gör sig domstolen omedveten för de egentliga skäl till varför en person blivit missgynnad när de tar fasta på en felaktigt ifylld ansökningsform, istället för att fokusera på att konstruktionen av nämnda form syftade till att exkludera människor (Minow, 1990:4-5, 74-78). Diskrimineringen har alltså skett på grund utav att S.KA anses har brutit mot de ”svenska” sociala koderna och normerna vilket då har gjort henne till en individ utanför det ”normala”.

Avsaknaden av de efterfrågade uppgifterna var ägnad att ge intrycket att S.KA. antingen brast i noggrannhet eller avsiktligt nonchalerade bolagets önskemål om uppgifter. (A 237/07, s. 13)

I citatet ovan tillskrivs av domstolen S.KA egenskaper som icke-noggrann och nonchalant. Dessa attribut tillskrivs S.KA på grund av att hon missat att fylla i hemadress och ålder och därmed har man stämplat S.KA som en avvikare gentemot normen. Bryman (2011:475) skriver att diskurser är handlingsinriktade, och att den som uttalar sig syftar till att uppnå ett visst mål. När vi beaktar ordvalen i citatet ovan är det inte svårt att se vad domstolens egentliga underton är. Att domstolen anser S.KA vara *avsiktligt* nonchalant och icke-nogsam rimmar inte särskilt väl med att S.KA besökt stationen inte mindre än två gånger och dessutom lämnat fler uppgifter än övriga sökanden ger snarare bilden av S.KA som engagerad och mån om att få arbetet.

När bolaget dessutom uttrycker sig att de *././ har klara riktlinjer för mångfald och jämställdhet. Det finns en jämställdhetsplan och en mångfaldspolicy som tillämpas vid bolaget*, visar det ånyo på hur etnisk diskriminering kan sopas under mattan med en bra policy. Förevarande är enligt oss ett resultat av Taylors varningssignaler om att hur andra kulturer anammas utan insikt och kunskap (1994:64–65). Kategoriseringen blir således ett faktum, ett faktum som domstolen förbiser å det grövsta. Domstolens agerande skulle i sin tur kunna förklaras utifrån kulturalisering och etnisk rangordning, där de los Reyes, Molina & Mulinari skriver om attityder, mekanismer och regelverk som förklaringskraft bakom kulturellt avståndstagande (2003:303). Dessa skillnader existerar primärt utifrån föreställningar om kulturell olikhet som per definition gör invandraren sämre rustad för arbetslivet. Denna diskurs förvandlar begreppet ”kultur” till en metafor för främlingskap och avståndstagande där avsaknad av gemensamma koder och kommunikationssvårigheter är kärnan. Omedvetet eller ej används denna definition också på institutionsnivå och resulterar, i förevarande fall, i att kvinnan saknar just de ”svenska” sociala koderna, snarare än att hon de facto blir multipelt diskriminerad utifrån mänskliga attribut.

7.3.2 Att bli prostituerad – en kulturalisering

Rätten slår fast att samtliga kvinnor har blivit nekade inträde till restaurang Harry´s och att fyra av dem inte fått någon motivering till varför de inte blivit insläppta och att resterande fem fått besked av vakterna att det förekom prostitution bland östasiatiska kvinnor vilket motiverade nekandet (B 1957-13, s. 18). Enligt rätten är ovan scenario ostridigt, men menar samtidigt att diskriminering inte förekommit. Inte heller finner rätten det diskriminerande att

de övriga fem fått sitt nekande motiverat av misstanke om prostitution, och här visar sig tydliga drag av Webers målrationella handlingstyp (1983, 18-19). Tingsrätten bygger sin argumentation på att handlingen (att minska prostitution på restaurangen) vinner över det faktum att kvinnorna blir rasifierade och multipelt diskriminerade. Tingsrätten följer alltså vakternas målrationella handlande och legitimerar det genom att sätta brottspreventionen före diskrimineringsgrunderna enligt DiskL 1 kap. 4 §. Redan här i domskälens första stycke finns det anledning att ifrågasätta tingsrättens förhållningssätt mot egna etiska policys. Rättens målrationella handling kan förklaras med hjälp av Paulina de los Reyes (2011) när hon beskriver hur en hierarkisk ordning ständigt rangordnar människor och låser dem till fasta roller. Tillvägagångssättet kan inte tolkas annorlunda än att rätten accepterar, och därmed reproducerar, dessa påklitrade etiketter om vilka egenskaper vissa ”folk” har. I detta fall har rätten gjort östasiatiska kvinnor synonymt med kvinnor som prostituerar sig och man uppfyller därmed kriterierna för multipel diskriminering genom att först konstatera att de är kvinnor och sedan fastslå etniskt ursprung och dessas egenskaper.

Tingsrätten skriver:

././ får därför anses ha haft ett legitimt syfte när han genom sin instruktion till de anställda ville förhindra fortsatt brottslig verksamhet på restaurangen. (B 1957-13, s. 20).

Tingsrätten har alltså prövat om restaurangägaren haft ett legitimt syfte att neka kvinnorna inträde. Sedan tidigare vet vi att *instruktioner att diskriminera* (DiskL 1 kap. 4 § pt. 5) är ett brott och för den objektive läsaren bör det i detta fall inte kunna vara fråga om något annat än diskriminering, särskilt inte som domstolen ämnar vara just objektiv och förhålla sig enligt positivistiska ideal (Bladini, 2013). Det beklagliga är att rätten istället väljer att tolka restaurangägarens skäl som just legitima varför han går fri från ansvar. Det är då inte långsökt att göra tolkningen att rätten finner det acceptabelt att kategorisera ostasiatiska kvinnor som potentiella prostituerade så länge kategoriseringen sker i syfte att förebygga brott. Om detta skriver Minow när hon argumenterar för att rätten i sin bedömning redan på förhand tilldelat individen särskilt avvikande attribut vilket ger redan kategoriserade grupper en större svårighet att likställas inför lagen (1990:1-3). Kvinnorna i detta fall har heller ingen större chans att göra sig av dessa attribut eller etiketter eftersom språket från Polismyndigheten gjort

ett icke specificerat antagande om gruppen som avvikande från rådande norm, något som accepteras av tingsrätten och därmed ges dessa uttryck, antaganden och termer legitimitet under sin normaliseringsprocess, helt i enlighet med Minows (1990) varningssignaler gällande kategorisering.

Växjö tingsrätt skriver:

Orsaken till att de nekades tillträde var således inte deras östasiatiska utseende. Samtliga har berättat att de gjorde en individuell prövning av kvinnor med östasiatiskt utseende./../ (B 1957-13, s. 19).

Ovan citat finner vi vara en direkt motsägelse av vad det faktiskt säger. Innebörden av den torde bli att man gör en prövning av alla kvinnor (kategorisering) med östasiatiskt utseende (rasifiering) och sedan på godtyckliga grunder beslutat om de var välkomna den givna kvällen. Man bör ha i åtanke att den individuella prövningen föregåtts av en upplysning om att iakttä en särskild grupp kvinnor. På förhand kommer alltså dessa kvinnor vara potentiella prostituerade, tills de själva bevisat motsatsen. Återigen kan objektivitetsidealet ifrågasättas. Det är synnerligen intressant hur språkbruket ovan inte anses vara skäl för diskriminering. Minow (1990:74–75) menar att antaganden, eller accepterandet av dessa, går oss förbi utan att vi ens reflekterar över dess förmåga att stigmatisera. Just denna del är särskilt förklarande till varför tingsrätten valt att fria restaurangägaren. Språkbruket och tillvägagångssättet var helt enkelt en naturlig del av det dagliga arbetet och bortom deras kunskap om vilka de stigmatiserar. Det går även i linje med de gamla koloniala idealen om rådande ordning och en vit överhet, eftersom vitheten alltid ses som norm och allt annat som avvikande (Ahmed, 2011).

Det förhållandet att flera av målsägandena fått tillträde till restaurangen vid andra tillfällen och att kvinnor med östasiatiskt utseende var gäster på restaurangen de aktuella kvällarna talar mot att det varit fråga om någon systematisk diskriminering av kvinnor med östasiatisk utseende (B 1957-13, s. 21)

Sara Ahmed (2011) skriver om konsumtionskulturen som ett sätt att ”ta in” främlingen på selektiva grunder. Genom maten, eller exklusiva krämer, kan vi smaka på samma mat som den andre och vi kan till och med få dofta som dem (Ahmed, 2011:40). Allt sker dock på selektiva grunder och vi kan själva välja när vi önskar konsumera främlingen. Samma mönster står att finna i citatet ovan. Det första problemet i tingsrättens bedömning är att de lägger vikt vid frågan om någon systematisk diskriminering har skett, något som är ointressant för den individ som blivit diskriminerad vid en specifik händelse. Det påvisar dock ett mönster från tingsrättens sida som konstituerar att selektivitet är legitima skäl för utestängning. Det går i linje med vad Ahmed skriver att vi väljer när vi vill konsumera främlingen. Ibland är denna välkommen som en krydda till den rådande normen, men när den av överheten tillskrivs negativa godtyckliga epitet, är det också legitimt att stänga den ute.

Tingsrätten gör vidare gällande att det inte finns några bevis för att ägaren beslutat att neka *alla thailändskor* varför man får anse att han haft ett legitimt syfte. Återigen återvänder vi till att vissa ostasiatiska kvinnor fick komma in och att det därmed inte varit fråga om någon systematisk diskriminering. Det bör dock enligt citatet ovan vara så att samtliga kvinnor med ostasiatiskt utseende har bedömts enligt samma förutbestämda mall om vilka som skall exkluderas och vilka som är välkomna. Det är tingsrätten som beslutar, och lägger värde i, vad det *avgörande* motivet för gärningen ska vara. Vi kan med andra ord se tingsrätten som beslutsfattare i vilka rekvisit som anses avgörande och det är den makten bakom besluten som genomsyras av rådande normideal, det vill säga ”den svenska” kulturen.

Avslutningsvis uppdagade sig en arbetsmetod från myndighetshåll vilken vi fann oroväckande. Detta mål hade inte blivit ett fall för domstolen om inte polisen genom sina arbetsmetoder gjort restaurangen uppmärksam på att östasiatiska kvinnor prostituerat sig i lokalen. Detta har sedan enligt tingsrätten gjort ägarens handling legitim eftersom han hade mandat från Polismyndigheten. Minow (1990) diskuterar myndigheters arbetsmetoder där kategorisering och diversifiering är grundbultar när man söker skydda och säkerställa individers rättigheter och lika värde. I detta fall är det dock inte långsökt att tolka förfarandet som något som stjälpde detsamma. Det visar även faran i att samarbetande myndigheter gör förenklade kategoriseringar som legitimerar vardagsdiskriminering, särskilt som det inte är något nytt fenomen. I SOU 2006:73 står att läsa om tidigare polisära insatser som grundar sig

i kategorisering av människor utefter diskriminerande grunder. Trots att den nämnda SOU:n med svidande kritik mot polisen släpptes sju år innan detta fall används samma metoder nu som då, och detta påverkar domstolarna i sina bedömningar.

En fråga som avslutningsvis dök upp hos oss var den om det brottspreventiva syftet. Istället för att ”jaga” och exkludera de som misstänktes bedriva prostitution borde insatserna möjligen riktas mot de som begår den faktiska brottsliga gärningen, nämligen sexköparna och människohandlarna (BrB 6 kap 11 §, BrB 4 kap 1a §).

8.0 Sammanfattade slutsatser och möjliga åtgärder

I denna uppsats har vi sökt svar på frågorna hur argumentationen och domskälen, vilka sedan leder fram till dom, förhåller sig till etiska grundsatser och likhet inför lagen, samt vilka normerande signaler denna process för med sig. Uppsatsen har visat att domstolen, i de fall vi analyserat, har präglats av ett traditionellt arbetssätt som genomsyras av hierarkisk ordning där den vita normen tenderar att åsidosätta de kategoriserade grupper vilka vi har undersökt. Domstolarnas argumentation har haft en tydlig prägel av de begrepp vi nyttjat som analysverktyg. Detta menar vi stammar från det koloniala arvet och den ordning som rådde då, och således läggs det (o)medveten fokus på attribut och egenskaper hos ”folk som inte är som oss”, det vill säga den vita och ”svenska” normen.

Det har under studiens gång visat sig mönster där vissa sociala koder dominerar och genomsyrar domstolsarbetet. Dessa koder premierar den svenska normen och exkluderar de som inte ”passar in”. Det uppdagades ett kulturaliseringsproblem som särskilt visade sig i fallet med de ostasiatiska kvinnorna, där dessa fick stå till svars för egenskaper tillskrivna av västvärldens föreställningar. Det var även särskilt påtagligt i och med den långa kedjan av myndighetsdiskriminering som började med direkt order om diskriminering från polismyndighetens sida till ordningsvakter som utförde en vardagsdiskriminering som sedan i sin tur legitimerades av domstolen. Vad diskursanalysen har visat genom studiens gång är makten och de dolda budskapen bakom orden. Samtliga fall har innehållit nyckelord som rätten valt att tolka som icke-diskriminerande i en ensam kontext, men som i en större sådan otvivelaktigt är diskriminerande. I sin strävan att vara strikt objektiv förenklar domstolen problematiken och bortser ifrån den vidare, komplexa, mening som dessa mål har.

För att komma åt kärnproblematiken gällande rasism och vardagsdiskriminering måste vi motverka den strukturella och institutionella kategoriseringen. Varje individ, arbetsplats och myndighet har en skyldighet i vad som präglar deras främjande av allas lika värde då dessa i vår studie har visat sig påverka varandra. Vi måste in i det dagliga arbetet och förändra normidealen vilka senare ligger till grund för beslutsfattandet. Det krävs en generell omarbetning kring synen på integration samt en större kunskap och insikt kring de människor

vi socialiserar med. Vi måste eliminera ”vi och dem”-tänkandet och istället möjliggöra lika förutsättning för alla. Detta görs genom kunskap, och inte genom att gömma sig bakom policys samt slentrianmässigt antagna likvärdighetsperspektiv. Med beaktande av domstolarnas maktposition och möjlighet att påverka vilka normer som skall vara rådande i ett samhälle är det inte långsökt att finna möjligheterna till förändring där. Vi menar att en striktare tillsyn av hur domstolarna förhåller sig till etiska grundsatser vore en god start för att aktivt motverka diskriminering. En sådan ordning skulle tvinga fram ett medvetande bland domstolarna där de skulle bli granskade på ett mer närgående sätt. En ytterligare väg är att följa, bland andra, USA och Storbritannien som har erkänt den institutionella och strukturella rasismen i sina länder. Ett sådant erkännande skulle med stor sannolikhet synliggöra problemet, och därmed kan man i enlighet med Minows begrepp ”olikhetens dilemma” få bukt på problemet.

Rättens autonomi måste av rättssäkerhetsskäl upprätthållas. Detta får dock inte bli synonymt med att densamma förblir opåverkad av samhälleliga skiftningar i takt med globaliseringen. Problemet är således inte rättens makt ty den måste bestå, utan snarare att denna makt ter sig opåverkad av samhällsströmningarna. Domstolens förpliktelse som moralisk vägledare och normsättare kan i allra högsta grad ifrågasättas när det gäller likvärdighetspolitikens mål att alla individer ska behandlas lika. Kanske får vi erkänna det faktum Charles Taylor varnade oss för: staten som vägvisare strävar efter att främja minoriteternas olika kulturer, på ett teoretiskt plan, men i slutändan tycks alltid majoritetskulturen gynnas och därmed är en plats för alla kulturernas lika värden inte möjlig i praktiken.

9.0 Framtida forskning

Under arbetet med denna uppsats har vi sinsemellan diskuterat omfattningen av det problem vilket vi behandlat. Uppsatsens fokus har kommit att handla om domstolarna och vilka signaler och normer dessa sänder ut och konstituerar med sin argumentation. Under arbetet har vi dock stött på andra myndigheter, exempelvis Polisen, som även de är delaktiga i befästandet av kulturella differenser. Dessa vore då av naturliga skäl intressanta och nödvändiga att undersöka. En studie om exempelvis polisens arbete på gräsrotsnivå, och dess eventuella normerande effekter vore synnerligen intressant att se. Vidare skulle ett större arbete med liknande utgångspunkter som det vi skrivit vara av intresse då detta skulle bekräfta och forcera fram ett erkännande om institutionell diskriminering och vardagsrasism. En möjlig, bredare, fortsättning på denna studie vore den att undersöka hur domstolspersonal utbildas i etik och objektivitetsideal för att på sådant sätt söka ytterligare förklaringar kring uppsatsens problematik.

Litteraturförteckning

Elektroniska källor

Etnicitet. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/etnicitet>, Nationalencyklopedin, hämtdatum 2014-05-20.

Euroturk (2010, 24 november) Euroturk på nätet (blogginlägg). Hämtad från: <http://turkiskaungdomsforbundet.blogspot.se/2010/11/euroturk-pa-natet.html>, hämtdatum 2014-05-20.

Hegemoni. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/hegemoni>, Nationalencyklopedin, hämtdatum 2014-05-20.

Inclusion. Hämtad från: <http://www.michiganallianceforfamilies.org/education/inclusion/>, hämtdatum 2014-05-20.

Ras. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/ras/290898>, Nationalencyklopedin, hämtdatum 2014-05-20.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtad från: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>, hämtdatum 2014-05-20.

Tryckta Källor

Ahmed, S. & De los Reyes, P. (2011). *Postkolonial feminism 1*. Stockholm: Tankekraft.

Ahmed, S. (2011). *Vithetens hegemoni*. Hägersten: Tankekraft.

Andersen, H. & Kaspersen, L.B. (red.) (2007). *Klassisk och modern samhällsteori*. (3., [utvidgade och rev.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Alvesson, M. & Sköldberg, K. (1994). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.

Beckman, L. & Mörkenstam, U. (red.) (2009). *Politisk teori*. (1. uppl.) Malmö: Liber.

Bergström, G. & Boréus, K. (red.) (2012). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. (3., [utök.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.

- Bladini, M. (2013). I objektivitetens sken: en kritisk granskning av objektivitetsideal, objektivitetsanspråk och legitimeringsstrategier i diskurser om dömande i brottmål. Diss. Lund : Lunds universitet, 2013. Göteborg.
- Bryman, A. (2011). Samhällsvetenskapliga metoder. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.
- de los Reyes, P., Molina, I. & Mulinari, D. (red.) (2002). Maktens (o)lika förklådnader: kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige : en festskrift till Wuokko Knocke. Stockholm: Atlas.
- Diesen, C. (2005). Likhet inför lagen. Stockholm: Natur och kultur.
- Foucault, M. (1983). Vansinnets historia under den klassiska epoken. ([Ny utg.]). Stockholm: Arkiv.
- Leijonhielm, K. (2013). "Fan, är du inte karl nog att gå?" (Kandidatuppsats). Lund: Sociologiska institutionen.
- Mathiesen, T. (2005). Rätten i samhället: [en introduktion till rättssociologin]. Lund: Studentlitteratur.
- Minow, M. (1990). Making all the difference: inclusion, exclusion, and American law. Ithaca: Cornell University Press.
- Taylor, C. (1994). Det mångkulturella samhället och erkännandets politik. Göteborg: Daidalos.
- Weber, M. (1983). Ekonomi och samhälle: förståendesociologins grunder. 1, Sociologiska begrepp och definitioner. Ekonomi, samhällsordning och grupper. Lund: Argos.

Vetenskaplig tidsskrift

Schömer, E. i Retfærd (2012) *Multiple discrimination [A smokescreen over differences]*. s. 29-50. Gråsten: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

Lagrum

SFS 2008:567, 1 kap 1§. *Diskrimineringslagen*. Stockholm: Arbetsdepartementet.

SFS 2008:567, 1 kap 4§. *Diskrimineringslagen*. Stockholm: Arbetsdepartementet.

1994:1219. Artikel 14 1 st. *Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 1974:152, 2 kap 19 § *Regeringform*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 2011:517, 6 kap 11 § *Brottsbalken*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 2010:371, 4 kap 1 a § *Brottsbalken*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 1991:433. *Jämställdhetslagen*. Stockholm: Integrations- och jämställdhetsdepartementet (upphävd genom lag 2008:567).

Statens offentliga utredningar

SOU 2006:21. *Mediernas vi och dom – Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen*. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.

SOU 2006:30. *Är rättvisan rättvis? Tio perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättssystemet*. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.

SOU 2006:73. *Den segregrande integrationen*. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.

SOU 2005:41. *Bortom Vi och Dom – Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.

Proposition

Prop. 2007/08:95. *Ett starkare skydd mot diskriminering*. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/9756/a/100634>.

Rättsfallsförteckning

Arbetsdomstolen:

A 68/10

A 219/08

A 178/02

A 237/07

Hovrätt:

T 3330-09. Göta hovrätt.

Högsta domstolen:

NJA 2006 s. 170.

Tingsrätt:

B 1957-13. Växjö tingsrätt.

T 1395-09. Eksjö Tingsrätt.